Ataç

Ataç kitabevinin aylık dergisi

14

Ataç
Ataç kitabevinin aylık dergisi

BİRİNCİ YIL
SAYI : 14 CİLT : 2
1 HAZİRAN 1963

***

Sahibi :
ŞÜKRAN KURDAKUL

***

Yazı İşlerini fiilen
İdare eden :
A. Aydın HATİBOĞLU

***

Bu sayıyı düzenliyen :
Şükran KURDAKUL

Her ayın onbeşinde İstanbul'da yayınlanır ● Sayısı 100 kuruştur. ● Altı aylık abonesi 6 lira, yıllık abonesi on iki liradır ● Havaleler ATAÇ KİTABEVİ adına gönderilmelidir

***

● Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez ● Yazı işleriyle ilgili konularda kitabevine Çarşamba günleri 14 - 16 arasında müracaat kabul edilir. Ataç Kitabevi - Ankara Cad. 45 ●

***

İLÂN KOŞULLARI :
Arka kapak : Çift renk : 1250 T.L.
Arka kapak içi : 1000 T.L.
İç sahifeler : Santimi 15 T.L.

Basıldığı yer :
AYAYDIN BASIMEVİ
Türbedar Sokak Aydınlar han
Cağaloğlu - İstanbul

Baskı tarihi : 31/5/1963

Ataç'ı Anarken

«Bir devrimin, bir sanatı olacaktır. Yani yeni düşünüşün, devrimin getirdiği yeni düşünüşün gerektirdiği sanat; bir doğulu gibi değil, bir batılı gibi düşünerek yaratılacak sanat..»

Devrimle sanat arasındaki ilişkiyi böyle anlıyan Ataç'ı ölümünden altı yıl sonra düşün alanındaki, sanat alanındaki sorunlardan uzakta kalmış görmüyoruz hiç. Hangi yazısını okursak okuyalım, hem ele alış yönünden, hem aldığı sorunlar yönünden devrini - düzenini sınırlıyan bağları koparabilmiş bir düşün adamı çıkıyor karşımıza.

1925 - 1955 arasında Otuz yılda düşün hayatımızı meydana getiren çoğunluğun düzeyini daha nesnel ölçülerle değerlendirebiliyoruz bugün. Bu, önce beğeni eğitiminden yoksun çoğunluk içinde Ataç, yeni insanın ilkelerini aradı hep. Okurun düşünceye katılmasını sağlamakla yeni kuşağı beğeni eğitimine ulaştırdı. İlk bakışta bütün eski değerleri yadsımak gibi sonuçlara açık olan bu başkaldırmayı yanlış eğilimlerden korumak için yıllar yılı yeni ile güzel kavramlarını eski yapıtlarda gösterdi.

Sanatın kendi kuramlarını araştırırken bile insansal ilişkiyi yitirmeyen bir Ataç vardı her yazısında. Gerçek özgür insanı yaratma adına günlük savaşlara katılmadı belki ama, usun gereklerinden korkmıyan okurda yarattığı kişilik özgür insana örnek oldu.

Ataç'ı saygı ile anıyoruz.

DERGİ

SON OLAYLAR ÖNÜNDE

İSMET İNÖNÜ

Son olayların şehitlerinin üzüntüleri henüz yüreklerimizde pek tazedir. Şerefsiz sergüzeştçiler yüzünden bu topraklarda medenî ve demokratik nizamın dâvacısı olanların yüreklerinde açılan yara büyüktür. Devletimizin millet ailesinde itibarının ve yüksek menfaatlerinin zarar görmesi ihtimali vatandaşlarımıza hüzün vermiştir. Bu esef verici şartlara rağmen, demokratik rejim dâvası ve buna bağlı olan memleket geleceği ve devletin itibarı, çetin bir imtihandan başarı ile çıkmıştır. Daha sağlam çıkmıştır. Bunu Büyük Meclise arzetmekte acılarımızın tesellisini buluyorum.

Kanaatlerimin temellerini bir tarih hâdisesi olarak anlatmak isterim. Bununla, benden sonra bu rejimin ne olacağı şeklinde iyi niyetli insanların sâfiyetle ifade ettikleri tereddütleri ve arka niyetli siyasetçilerin samimî olmıyan telkinlerini de tesirsiz bırakacağımı ümit ediyorum.

Sayın üyeler,

Bir uçtan öbür uca yeryüzündeki bütün devlet rejimlerinin emniyeti ve korunması, eninde sonunda iiçeriye ve dışarıya karşı devletin silâhlı kuvvetlerine dayanır. Onun için, her rejimin, son çare olarak silâhlı kuvvetlerine başvurduğu zaman onun vicdanındaki samimî inancın ve temel idealin ciddîliğine ve kudretine göre netice alması mukadderdir.

Şimdi Türk silâhlı kuvvetlerinin sarsılmıyan samimî inancının Türkiyenin içeride ilerleyip yükselmesi ve dış tehlikelere karşı başarı ile korunmasının demokratik rejimle kabil olduğu gereğine dayandığını göstermeye çalışacağım.

Muhterem arkadaşlar,

Türkiyede, Türkleri demokratik bir sisteme lâyık görmiyen zihniyete karşı meşru bir hareket olan 27 Mayıs ihtilâli Türk silâhlı kuvvetlerinin samimî inancının neticesidir. Zamanın iktidarı kendi arzusuna göre bir sistem kurmak ve orduyu da keyfî emellerine âlet edebilmek için ortaçağ usulleri tatbik etmek istemiştir. Hiç bir siyasî parti ile teması ve münasebeti olmıyan Türk silâhlı kuvvetleri, hukuk dışı tutumu bertaraf etmek için memleketi garplı mânada bir demokratik rejime kavuşturmak üzere ihtilâl yapmaya mecbur olmuştur. Millet hareketi o kadar haklı görmüştü ki, 28 Mayısta bütün memlekette hareket aleyhinde bir tek nefes alınmamıştır. Bu bir.

Bundan sonra iktidarı alınca ordunun asıl düşüncesinden ayrılarak kendilerinde keramet vehmedenler artık seçimsiz olarak ve ilk günde verilen sözü unutarak iktidarda devam etmek ve memleketi kendi dehalariyle ihyâ etmek hayaline kapılmışlardır. Bu zihniyetin temsilcileri demokratik rejime geçmek kararında inançlı ve sabit olanlar tarafından kolaylıkla bertaraf edilmiştir.

Böylece, ordu şuurunun ne kadar temiz olduğu kısa zamanda yeni bir delille ortaya çıkmıştır, bu iki.

Nihayet, bütün güçlüklere ve tehlikelere rağmen hür seçimleri mümkün kılan yeni anayasaya göre 15 ekim seçimlerinin yapılması ordu şuurunun demokratik rejime şaşmaz bağlılığını kesin olarak göstermiştir. Bu üç.

Bundan sonra demokratik rejim içinde Türk silâhlı kuvvetlerinin demokratik rejime olan samimî bağlılıkları yeni imtihanlardan geçmiştir. Silâhlı kuvvetlerimiz, siyasî hayatın cereyanları arasında, kendi samimiyetlerine karşı çetin ve haksız bir

tepkinin tasallûtlarına bünyelerinin temiz ve vatansever inancı ile dayanma, haksızlıklara göğüs germe devrini yaşamaya başlamıştır. Bu devirde, 27 Mayısta menfaatleri bozulmuş veya tutumlarından dolayı türlü ölçüde hesap vermeye mecbur kalmış olanların haksız ve ölçüsüz tasallûtlarına uğramışlardır. Kutsal basın hürriyetleri ve vatan hizmeti için mutlak masuniyete mazhar kılınan kürsü hürriyeti ve nihayet milletvekilliğinin vatandaşları uyarma ve bilgi verme görevi, bu temel hak ve hürriyetleri memleket idaresinin temel şartları sayan bir demokratik rejim içinde demokratik rejimin başlıca inanıcısı ve savunucusu olan Türk silâhlı kuvvetlerini örselemek için vasıta olarak kullanılmış ve ömürlerinde emir vermiş ve emir almış bir fazilet mesleğinin disiplini içinde yaşamış olan insanlar haksız olarak yıpratılmak istenilmiştir.

Bunun neticeleri çok elem verici olmuştur.

Demokratik rejimi hiç bir zaman ruhlarında kabul etmemiş bazı politikacılar 27 Mayıs ihtilâlinin kolay başarısını da yanlış yorumlayıp boş ümitilere kapılarak, hem orduiçine soktukları telkinlerle de büyük, küçük bazı askerleri kendi maksatlarına göre ihtilâllere teşvik etmişlerdir. Bunlara destek olan gazeteler ve malî imkânlar da görülüyordu.

Demokratik rejime girdiğimizin hemen ilk günlerinde başlıyan bu durum, orduyu müdafaasız, siyasetle uğraşanları ehliyetsiz ve her çeşit tasallut ve tecavüzü cezasız göstermek gibi biri istikamet almıştır. Bir taraftan intikam edebiyatı ve tahrikleri, öte yandan hükümeti âciz gösterme çabaları bir arada yürütülmüştür.

Bu kadar ağır şartlar içinde nihayet **silâhlı irtica** ordu içinde işletilmiş ve bir sene evvel şubat ayında ilk patlaması olmuştu.

Meydana çıkmıştır ki, siyasî hürriyet rejiminin çeşitli hasımları bu telkinleri orduya sokabilmişler, fakat Büyük Şanlı Ordunun pek büyük kütlesinin imanı karşısında demokratik rejime zarar verememişlerdir. Bu da kısa zamanda, hem Anayasa nizamının, hem de Büyük Şanlı Ordunun millete verdikleri yeni bir kudret delili olmuştur, bu dört.

Bu tecrübeden sonra uyarıcı ve tedavi edici bir tedbir olarak 22 Şubatçılara karşı Hükümetin teklif ettiği af tasarısından daha bir ay geçmeden, intikamcı ve gerici cereyanların heveslisi olanlar bütün azgınlıkları ile ve eskisinden daha ziyade şiddetle harekete geçmişlerdir. 22 Şubatçıları yiğitler diye ananlar, onların beyan ve davranışlarını Hükümeti ve Başkanını yıpratmak için kullanmak istiyenler görülmüş, demokratik rejim içinde devleti yürütmeğe çalışan iktidar, aleyhindeki bütün unsurların hukukî ve siyasî emellerinin 22 Şubatçılar tarafından temin edilebileceği ümidi yaratılmıştır.

Bu akımlar ordunun içine girmek için hiçbir teşebbüsü esirgememişlerdir. Hükümete karşı olmak kisvesi altında rejime karşı tertiplere girişilmiştir. 20 - 21 Mayıstaki vatan aleyhtarı şerefsiz ayaklanma, bu telkinlerin doğrudan doğruya veya dolayısiyle tesirlerinin verdiği acele ümitlere başlanmış görünüyor. 20 ilâ 21 Mayıs hareketi de nihayet masum bir okul muhitinde yapabildiği iğfal ile, büyük ordu kütlesi önünde yalnız kalmış ve perişan olmuştur. Türk Silâhlı Kuvvetleri, vatanın yükselmesi ve ilerlemesi ve memleketin dış emniyetinin korunması için sağlam rejimin, Batı anlamda bir demokrasi ve Anayasa nizamının varlığında olduğu inancına sarsılmaz şekilde bağlılıklarını bir defa daha göstermişlerdir.

En büyük kumandanları, subayları, assubayları ve erleri ile milletimizin takdir ve şükranına lâyık olduklarını ispat etmişlerdir.

Büyük Millet Meclisinin sayın üyeleri,

Bu kadar sağlam bir ordu bünyesinden de kuvvet alan demokratik rejim, ebediyete kadar yürüyecek ve milletin gerçek arzusunu ve ihtiyacını temsil eden demokrasi rejimi şerefle yaşıyacaktır. Onun geçirdiği bir hastalık devrini kısa zamanda atlatmak vazifesi milletin saf kitlesi yanında aydınlarına ve istisnasız siyasî faaliyetin temsilcilerine ve sorumlularına düşmektedir.

MELİH CEVDET ANDAY'IN YAZISI

Kulak Verin..

Halkevleri'nin yeniden açılması olayı, 27 Mayıs sonrasının, üzerinde ilgi ile durulacak olaylarından biridir. Bunu söylemekle, Halkevleri ülkemizin kalkınmasına yarayan kurumlardı, kapatılmaları kötü olmuştur, bu bakımdan onlara yeniden kavuşmakla sevinelim, demek istemiyorum sadece. Gerçi Halkevleri, halkın eğitimi ve bir arada çalışmaya, işler başarmaya alıştırılması için, okullar dışında kurulmuş gerçekten yararlı kültür ocakları idi. Kitaplıkları, tiyatro ve yayım çalışmaları, köycülüğü ve folklor araştırmaları ile bu kurumlar, toplumumuzda değeri hiç de küçümsenemiyecek iyi işler başarmışlardır. Tek parti egemenliğine karşı uyanan tepki, yazık ki, tek parti yönetiminin belki de kaçınılmaz sayılacak kötülükleri yanında, onun yararlı kurumlarını ve işlerini de yok etmekle, demokrasi ülküsünü, halka karşı ve sömürücüden yana bir düzenin kurulması ile yozlaştırdı. Öyle ki, Halkevlerinin, Halk Partisi ile olan bağı koparılmakla yetinileceğine, kitaplık, tiyatro ve yayım çalışmaları, köycülük ve folklor araştırmaları küçümsendi; onların yerini, vur vurana, kır kırana bir para kazanma, zengin olma tutkusu alsınistendi, aldı da. Biliyorum... Benim bu sözlerimi yadırgayacaklar olacaktır; onlar «Ne var bunda kızacak?» diyeceklerdir bana, «Yaşama bir savaş değil midir? Bu savaşta, ne olursa olsun kazanmaktan başka ne düşünülebilir? Biz ancak kendi yaşayışımızı kurtarmaktan sorumluyuz, başka bir şeyden değil.» Daha başka türlü düşünenler de çıkacaklardır ortaya, bana diyeceklerdir ki «Hayvanlar da öyle değil mi? Hayvanlar acununda da güclü olan yaşamasını sürdürüyor, zayıf olan ölüyor.» Biliyorum, daha daha başka türlü söyliyenler de olacaktır, «Kişiler kendi yaşayışlarını düzelttikçe, toplumun yaşayışı da düzelir.» diyeceklerdir sözgelişi. Bu sonuncular, bilim adına topluma kötülük edeceklerdir ve bu düşüncelerin hiçbirinde iş yoktur, gerçek payı yoktur, doğruluk yoktur. Çünkü onların dedikleri doğru olsaydı, bütün toplumcuları, zayıf oldukları, yeteneksiz ve başarısız oldukları için toplumsal dayanışmayı savunuyor saymamız gerekirdi ki, bundan yanlış bir şey olamaz. Onların bütün amaçları, bir yakışıksızlığı ortadan kaldırmaktır. Bu yakışıksızlık iki görünüşlü bir yakışıksızlıktır. Şöyle ki, yoksulluk, yoksul insanların suçu sayılamıyacağı gibi, başkalarını yoksulluğa düşürmek de insanlığa yakışmaz. Bu iki kötülükten de toplumları kurtarmak gerekir. Bu yüzde yüz olacaktır. Biz de tek partili düzenden çok partili düzene, söylenildiğine göre bunu sağlamak için geçtik. Ama çok partili düzenle birlikte daha uygar, daha düşünceli, daha insancıl olacağımız yerde, nedense mideci, vurguncu, gününü gün edici ve toplum düşmanı olduk çıktık.

27 Mayıs, bir bakıma, geçmişin iyi işlerini, iyi tutumlarını yeniden ve daha yararlı olarak canlandırmak özlemi idi. Bu özlem içinde bulunanların sabırsızlığını anlamamak doğru olmaz. Ancak, bu sabırsızlık hangi yoldan en doğru olarak dindirilebilir sorusu, karşımıza, çözüm bekliyen bir takım sorunlar çıkarmaktadır. Şöyle ki, eğer kötülüğün nedeni çok partili düzende idi ise, partilerden vaz geçmenin gerekli olduğu kanısı doğabilirdi, nitekim doğmuştur. Ancak bu yol, niteliğini ve kişiliğini şimdiden kestiremiyeceğimiz yeni bir tek parti düzenine de yol açabilir. Başka bir deyişle, tek parti günlerinde halkın yararına olarak girişilen bir takım işler, sömürücülerce diktatörlük diye adlandırılmış ve o işlerin yürütücüleri birer birer iş başından uzaklaştırılmıştı. Bütün bunlar yapılırken dayanılan gerekçe, «Halk istemiyor»» gerekçesi idi. Demek şöyle bir durumla karşı karşıya idik: Gerçekten halktan yana olanlar, halkın yararına olan bir takım işlere girişirken «Halk böyle istiyor» diyorlar, onların karşılarına dikilenler «Halk böyle istemiyor» diyorlardı. Halk ise, neyi isteyip neyi istemediğini söylemiyordu; çünkü toplum sorunlarında, kendi

dar çıkarlarını aşıp toplumsal bilince varmamış, bunun için gerekli örgütlere kavuşmamıştı.

Şimdi içinde bulunduğumuz dönem, işte, halkın, neyi isteyip neyi istemediğini söyliyecek bilince varması için gerekli örgütlenme dönemidir. Demek ki, ülkücüler, halkın bilinçlendikten sonra söyliyeceği sözün ne olacağına bilgi ve iyi niyetle inanarak onun sözcülüğünü yapmak yerine, halkı konuşturmak, çalışanları örgütlemek, böylece de şimdi bile demagojiye elverişli olan ortamdan gericilerin, sömürücülerin yararlanmasına açık kapı bırakmamak yolunu tutmuşlardır. Bu yolun yanlış olmadığını, olaylar göstermektedir. Bir yandan işçilerimiz, haklarını savunmak için bilinçli işlere girişirlerken, öbür yanda köylülerimiz, ilk olarak seslerini yükseltip toprak reformunu istediklerini, beklediklerini söylüyorlar. Bunlar aşağıdan gelen baskılardır. Yarın, okul için, ilâç için, doktor için, yol için, makine için, kooperatif için benzeri baskılar görülecektir. Daha daha, halkımız, ulusal gelirin bölüşülmesi hesaplarını kılı kırk yararak incelemiye başlıyacaktır.

İşte, Halkevleri'nin yukardan verilen buyruklarla değil de, kendiliğinden doğması bu bakımdan önemlidir, demek istedim. Halkevleri'nin, ulusal kalkınma savaşı içindeki yerini küşümle karşılayacak olanlar bulunabilir. Onlar da bu olayı ancak bu açıdan görmekle sevinmelidirler sanıyorum. Yukarda, yarın bunun benzerleri birbiri arkasına sökün edecektir derken sadece bir tahminde bulunmamıştım. Şimdii Köy Enstitüleri'nin yerini almış olan Öğretmen Okullarına, Anadolu'nun bir kaç yerinde köylüler çocuklarını getirip yazdırmak istemişler, okul yöneticilerinden:

— Getirdiğiniz çocukların tümünü alamayız. Çünkü 60 öğrencilik yerimiz var, bunun yarısını köy çocuklarına, yarısını da kent çocuklarına ayırdık...

karşılığını alınca:

— Bu okullar köyüler için açılmamış mıydı? Sizin kentlerde okullarınız çok... Demek eski okullar (Köy Enstitüleri) daha iyi imiş şimdikilerden...

demişler. Bunlar olacaktır, kimi çıkarcının diş gıcırdatarak «Ahlâk bozuldu!» demesine karşın bunların olmasına kimse karşı koyamıyacaktır. Ulusumuzun büyük kitlesi, yoksulluk, karanlık içinde kalmağa, daha uzun süre katlanmıyacaktır.

Ondan gelen sese kulak verin!

Melih Cevdet ANDAY

•

27 Mayıs sabahı

Geceleri lekeliyorum bir sigara ucundan
her taşın yalnızlığını yokluyorum
seni yürüyorum usumun sende kalışınca
yasaklanmış bir dini kaçaklıyorum
bir fabrika düdüklüyor işçilerini habersiz
evlerde gece lâmbaları uykusuz
sonra gebe kalıyor kadınların bir kısmı
derken bir it bir iti besliyor salyalariyle
insanca utanmayı deniyorum

Kara gözlerinle
toplumsal düşüncelerime ilinti kuruyorum
mutlu ülkelerin çocuklarınca
sakıncalardan kurtulup
dudaklarını onaylıyorum

Seni yürüyorum usumun sende kalışınca
bir varsın günlere sığmaz büyüklüğünce
usuma kişiliğince çıkarlar getiriyorsun
dolmuşlar kafamda alıp götürüyor seni unutuyorum
yakın bir yerden uzak sesler gibi

2

Ve bir Çombe değil karartan dünyamızı
çirkeflerde dolar saltanatı zencilere vurulan
viskilerdir meme uçlarından emilen
mutsuzluğun pahasına

Seni sevemem demedim
ıha şuramda kımıltılar her şeye karşın
aldırımlarda bekleyişim bu zamansız isteğin
ralardaysan habersizim akşamları
/alnızım parçalanmış bütünlük gerek bizlere
uyuyanlardır çombeleri çoğaltan
emilmiş bardaklarda öpülmüş dudaklar konfeti
viskiler için yaşatılmaktaysan al kara ekmeğini
oysa çocuklar yaşamaya kararlı
gün 24 saat kımıltılar dal uçlarında sabahlara
Kararmış çevrede ışık ışık ışık

3

Asfaltlar taşır yükleri kamyonlar taşır
devrimlerle ölçüler değişir
yumruklanmış özgürlüklerde bir şeyler var güzel
güç olandır insan gibi yaşamalara yönelmek
ya ben seni uygarlık gibi sevseydim
ya uygarlıklarca kara borsa olsaydın
tutkularda ceylânım türküsü dağ kokar
şehir şehir gelişir birler çokluğa
sonra biri bir başkasına yönelir
doyulmamış konularda dinler pazarlığı
sömürgeler kadınlardır ellerdir
sömürgeler bir demet çiçekte kartvizit
sonra fabrika bacalarında duman
dahası özgürlük döviz demek
kara bir suratta yıkılmış ülkeler canı
çanlar çoklar için çaldığı gün
kadınları çiçekleri düşüneceğim
çanlar çoklarca çaldığı gün
makyaveller düdüklenecek

Değişen dünyamıza karşıdır dinler
uygarlığa özgürlüğe karşıdır
kurulmuş saatleri yumruklar susturdu
su başlarında eşkiyalar
doksandokuzluk tesbihlerde sabırdan yaleller
asırlar güme gitmiş çalınmış asırlar
en iğrenç gülüşlerde füze rampaları
kovadis dünyam çiçeklerden ne haber
yar yanağında ben mi kargaları güldürme
insanlar yaşamalarda düşersiz düşünde el kadar toprak
bir düğme bir vida ya ki bir mazot
gereğinde al harca paslara yanmalara terket

4

Sabaha açık pencereler izliyorum
seni yürüyorum usumun sende kalışınca
bir zeytin dalını bir güvercin gagalamış
çerçeveli çivili bir tabloda
gel diyeceğim günahı seveceğim yoksa
bölünmüş uykularında düşler kömür karası
önce ayı odana getireceğim
sonra dudaklarını görmediğin şekilde öpeceğim

Sulara günahlar kir kir akıtılıyor doğan güne karşı
insanlar daha güzel doğacak bir daha güzel sevişmelerle

SÜLEYMAN OKAY

SANAT, KÜLTÜR YÖNETMEN..

Şükran KURDAKUL

Günümüz insanı eleştirmeye, davranış alanında bir etkinlik kazandırmakla yeni bir silâha sahib olmuştur. Bütün önemini kullanan kişilerin us'undan alan bu silâh tepemizde asılı duran bir sürü tehlikeye karşı çıkarak, insan soyuna özgü erdemlerin ayaklar altında kalmasını önlüyor. Bu bilinç, bir noktaya gelince eleştirme'nin olanaklarına kavuşturuyor bizi. Yüzyılların hazırladığı herşeyi günümüzün tarihsel koşulları ile birleştirmek bir zorunluk oluyor artık. Bunca yıkımlar karşısında, savaşlar, zorbalıklar, baskılar karşısında bu en insansal silâhı, insanoğluna yeniden derlenip toparlanma, engelleri aşma kabiliyeti kazandırıyor. Yönetici - yönetilen ayrımına kulak asmıyan, yöneticiler azınlığı ile yönetilenler çoğunluğu arasındaki bitmiyen uyumsuzluğa yeni açılardan bakan bir ahlâk yetkinliğine varmış çağımız.

Aklımıza gelebilecek bütün gereksinmeler, ekmek bile çoğunluğun elde edemediği haklardan olduğu halde bu asıl savaşımızın yanında her ülkede yaşamı allak bullak eden uyumsuzluğu kovalıyoruz. Kişiliğimizi korumak yeni bir savaş oluyor bizim için. Yönetim katlarının (Tröst'ün ya da devletin) sınırladığı cansıkıcı ortamda, bu ortamı parçalama çatışması yeni bir eleştirme ahlâkının ilkelerini gün ışığına çıkardı bugün. Artık toplumsal uyumu, yalnız yöneticiler katının sağlıyacağı masalına kimseler inanmıyor. Yönetimi kimselerin tekelinde görmeye dayanamıyan kalabalıklar, kendi kurumları içinde de (sendikalarda, derneklerde, siyasal partilerde) saman altından yürütülen sulara karşı birleşiyor. Yönetime, gerçekten katılmak için birleşiyor.

Topluma karşın birey; ya da bireye karşın toplum.. Bu iki katı çelişki, iki uzlaşmaz uc arasında, insan tekniğin getirdiği aşamaların bile bedelini intiharlarla, delirmelerle ödiyememişse, uğradığı işkencelerle kapatmıya çalışıyor. Yönetim katları, bağlı oldukları değerlerin eskidiğini, geride kaldıklarını çoğu kez öğrenemeyip kendi doğrularına zorluyorlar hep. Sonuç, hep te zorbalığa başvurmak. Kimi yerde, çoğunluğun, kimi yerde azınlığın zorbalığı. Çağımız insanı, yalnız kendi yaşamının değil, binlerce yıllık tutsaklığın ağır acısını beyninde duyuyor oysa. Özgürlüğü korumakla us'unu kurtarmak istiyor.

Yönetilen çoğunluk, yöneten azınlığın savaşı, açlığı önlemek için bile kültür silâhına boşverip zorbalığa, ateşe başvurmasını «tek çıkar yol» olarak tanımlıyan gerekçelere pabuç bırakmıyor artık. Ama bu kargaşa içinde bile ne istediğini, neyi gerçekleştirmek istediğini biliyor bugünün insanı. Yönetici azınlığın kültürün karşısında saygılı yerini almasını istiyor bir kez.. Kültürü, yasaların boyunduruğunda bırakmamak. Bütün ülkü bu. Yöneten azınlık karşısında çoğunluğun asıl sözcülüğünü kültür savaşçıları yapıyor. Doksan yaşında Russel, silâh fabrikalarına ve devletiere karşı tek başına başladığı yürüyüşe 70 bin kişiyle devam ediyor. Zenci kardeşleri arasında şiiri bi rçığ gibi büyüyor Langston Hughes'ün. Ve Pasternak'ı küçük düşürmeye gerekçeler arıyan yöneticiler katı, başka bir şairin, Yevtuçenko'nun mısralarını okutmamayı sağlamak için astronotlardan eleştirmenler yaratıyor şimdi.

Bir yöneticiler katından gelen seslere, bir de ulusların asıl vekillerinin seslerine bakın. Boyun eğmiyen sanatçıların seslerine bakın. Nasıl kendileriyle birlikte bütün zaman aşımına uğramamışların inanmış sesleriyle konuşuyorlar. Toplumdan kopmıyan kişilere özgü güvenlerle, kırılmaz bir onurla.

● **Her doğru söylenebilir, her doğru söylenmelidir, yoksa çevremizi aldatıyoruz, çevremize yalanı yayıyoruz demektir.**

Ataç

evgeni evtushenko

Evgeni EVTUSHENKO : Boris Pasternak'ın ölümünden sonra, benzer durumu sürdürmüş sayılı şairlerin başında gelen büyük bir sanatçıdır. Doğa ve insan sevgisiyle kurulu şiirinde, başkaldırıcı tutumuyla; duyguya saygı duyan gerçekçi bir şair özelliği sezilir. Şimdilerde 29 yaşındadır.

KOCA KENTİN SOKAKLARI

Bütün sokaklarında şu koca kentin
Kıpır kıpırdır insancıklar yeniden
Bakarım ayak uçlarımda Nisan suları
Söz dinlemezcesine başıboş, hırçın
Suçlu sayılmazcasına aydınlık ve çocuksu
Bir öyküye başlar birden
Anlatır birisine o eski yalanları
Adımlarım onunla koşmaya başlar
Tutmak istesem bir yerinden tutamam
Bir yanda gelip geçen mavnalar
Uçaklar görürüm bir yanda
Bir mutlu şaşkınlıktır içimde büyüyen
Sayılmaz nedenler var şiire başlamamda
Tutup sunmuşlar bana bütün aydınlığı
Bütün güzellikler bana armağan
Ama söylemezler ki neye yarar bunlar
Kullanmak istediğim zaman.

Çeviri :

COŞKUN ZENGİN

● Yıkıcılara, yıkıcı dedikleri adamlara neden bu kadar sinirleniyorlar? Sağlamı yıkmak kimin haddi? Güzel bir eseri istediğiniz kadar kötüleyin, tanınmasın, kimseler görmesin diye üstüne örtüler örtün, toz toprak yığın, günü gelir, gene bütün güzelliğiyle görünüverir.

Ataç

"Darwin Yine de Yanılmış„

Sami N. ÖZERDİM

Rahmetli Dr. A. Adnan Adıvar'ın, Remzi Kitabevi'nce iki cilt halinde yayınlanmış olan «Tarih Boyunca İlim ve Din» adlı eserinin (1944) ikinci cildinin sonundaki «Zeyil I.» başlıklı ek bölümünde şu satırları okuyoruz:

«... Amerika'da Kitab-ı Mukaddes'in asla yanılmaz ve yanlış söylemez olduğuna, İsa'nın babasız doğan bir ilâh bulunduğuna, onun üç gün gömüldükten sonra tekrar dirildiğine, İsa'nın âlemdeki günahların kefaretini üzerine aldığına, kendisinin maadi vücudu ile tekrar arza döneceğine ve madî cennet ve cehennemin varlığına sarahatla inanmayı istiyen «Fundamentalism» diye maruf bir Hıristiyan mezhebinin mekteplerde ilmin zihin karıştırıcı taraflarının ve bilhassa tekâmül nazariyesinin okutulmasına muhalefet ettiği malûmdur. Hattâ muhalefetlerini yürütmek için bu mezhep salikleri, ilim aleyhine cemiyetler teşkil etmişlerdir. Bunlardan bizi burada alâkalandıran cemiyet, Antievolution League of America adlı cemiyettir. Bu cemiyetler vasıtasıyla mezhep salikleri Şimalî Amerika'nın üç devletinin kanunlarına, mekteplerde tekâmül nazariyesinin okutulmasını menedecek bir kanun ilâvesine muvaffak oldular. Amerika'nın bu koyu Hıristiyan mezhebinin tarihinde en dramatik hâdise, 1925 senesi yazında Tennessee'de vukua gelmiştir. Bu memleketin bir ortamektebinde hocalık eden J. T. Scopes adlı genç bir zat, tekâmül nazariyesinin okutulmasını meneden bir kanuna rağmen, bu nazariyeyi okuttuğu için tevkif ve muhakeme edilmiş ve bu muhakemede fundamentalistlerin en kuvvetli ve canlı müdafiî W. J. Bryan ile meşhur bir agnostik olan Clarence Darrow, karşı karşıya nutuk düellosuna girişmişlerdir. Çok büyük alâka uyandıran bu muhakemenin son günlerinde müddei mevkiinde bulunan Bryan, sıcakta çok yemek yemekten ölmüş ve bu ölümü ile fundamentalist'ler büyük bir pehlivanlarını kaybetmişlerdir. Bryan, bu mahkemedeki ittihamları esnasında, bir demokraside ilmin ispat ettiği değil, halkın ekseriyetinin inandığı şeyin hakikat diye kabul edilmesi iman icabı olduğunu söylemiş ve bu suretle dünya, arz duruyor, güneş dönüyor diye inanırken Galile'nin bunun aksini söylediği hakikate inanmamak lâzımgeldiği fikrine ve binaenaleyh Galile'den evvelki devre dönmüş olduğunu göstermiştir. Hatırda kaldığına göre, Scopes hocalıktan azil ve 100 dolar para cezası ile işin içinden sıyrılmıştır. İşte bu da tekâmül nazariyesi ile din arasında vukua gelen nizaların —bildiğimize göre— en sonuncusudur.»

Dr. Adnan Adıvar sağ olsaydı, bizim imam-hatip okullarında bilim'le din'in hâlâ çatışmakta olduğunu görecekti.

Kitabında bu satırları aramamızın nedeni, Ankara'da seyrettiğimiz bir filmdir. Stanley Kramer'in çevirdiği, Spencer Tracy, Frederick Marsh ve Gene Kelly gibi ünlü sanatçıların rol aldığı filmin, genel çizgileriyle yukarıda anlatılan olaya uyduğu görülüyor; film, bu olayı ansıtmak amaciyle çekilmiştir. Gerçi adlar başkadır. Scope'a Cates, Bryan'a Brady, Darrow'a Drumond denilmiştir. Olay değişik adlı bir kentte geçer gösterilmiştir. Tennessee'de olayın geçtiği kentin adı ise Dayton'dur. Bir Amerikan ansiklopedisinde iki avukatın da biyografilerini buldum. Filmde bu biyografyalardan nüktelerden yararlanılmıştır. Bryan üç kez cumhurbaşkanlığına adaylığını koymuş bir politikacıdır. Ansiklopedideki fotoğrafı ile filmde canlandırılan yüzü arasındaki benzerliği ayırt etmek güç değildir.

Pek belli ki, «Rüzgârın Mirası» filmini çevirenler Scopes olayını anlatmışlardır. Filmin Ankaralılarca ilgi ile izlendiğini, filmi çekenlerin Scopes'un yanını tutmaları nedeniyle flme verdikleri ağırlığın da yardımı ile Bryan'ın karikatürleştirilmiş davranışlarına bol bol güldüklerini not edeceğim.

(*) «İnherit the Wind». Jerome Lawrence ile Robert Lee'nin birlikte yazdıkları oyundan alınmıştır. Sinema eleştiricilerimiz bu film üzerinde gereğince durdular.

Başka bir kez de yazmıştım. Burada anmanın yeridir: 1955 yılında California'-nın Palo Alto kasabasında bir pazar sabahı kapım çalındı. Açtım. Çok yaşlı, titrek bir bayan elindeki kitapları göstererek bir şeyler söylemeye başladı. Anladım ki Darwin teorisi aleyhinde propagandaya çıkmış bir dindardır.. Hıristiyan olmadığımı, müslüman bir ülkeden geldiğimi söyledim. «İyi ya!» dedi ve sözlerine devam etti. O denli yaşlıydı ki ayakta tutamazdım. İçeriye aldım. Durmadan: «Einstein da Darwin'in teorisine karşıdır!» diyordu. Bu konuda çokça bilgim yoktu. Darwin teorisi de bizde sadece «İnsan, maymundan gelmiştir!» formülünden öteye geçmiyordu. Darwin hâlâ da Türkçeye çevrilmiş değildir. Kadıncağız elindeki broşürü bıraktı, gitti. Sonradan okudum. Kitabın ilk sayfaları başka bilginlerin Darwin'e karşı düşünceleriyle doluydu ve merakla okunuyordu. Ama, kitap bundan sonra yolunu sapıtıyor, din'in akla değil duygulara seslenen kanıtları ile son buluyordu.

Kısacası; Amerika'da, belki bir öğretmeni mahkûm edecek denli değilse bile, hâlâ bilim'e karşı, Darwin'i çürütme amacıyla çalışan insanlar, dernekler vardır. Darwin'e neden bu denli kizarlar, anlamak güçtür. Hem madem ki Darwin teorisini eleştiren bilim adamları vardır, Darwin teorisi matematik bir kural değildir; ne diye bunca kavga gürültü?. İnsanların yüreklerini sarmış inançların onların kafalarının işlemesine engel olması güzel değil! Nitekim, filmde agnostik avukat, fundamentalist avukata: «Kutsal Kitap güzel bir kitaptır; ama, tek kitap değildir! Herkes senin gibi meraksız olsaydı bilim'in hali nice olurdu!» derken hem insaflı, hem de haklıdır. Bilim'le Din arasında yüzyıllardır süren, tavsamış olmakla birlikle hâlâ da görülen kavga insanları mutsuz kılmıştır. Son mutsuzluk da Scopes olayı değildir.

Filmde, halkın bu basit olaya karşı gösterdiği tepki korkutucudur. Scopes'un kuklası gece bir alayla yakılmış, günlerce dinsel şarkılar söylenmiş, geçitler, törenler düzenlenmiş, mahkemede savcı ve yargıç açıkça öğretmenin aleyhinde bir tutum göstermiş, öğretmeni savunan avukata hiçbir olanak tanınmamış, birlikte getirdiği bilim adamları konuşturulmamıştır. Olay üzerinde çokça bilgimiz yok; film ise, öğretmenin sevgilisini papazın kızı olarak göstererek romantizm ögesini genişletmiştir ve hangi sahnelerin gerçeğe uyduğunu, hangilerinin uymadığını kestirmek olanağı yoktur. Ancak, Darrow'u temsil eden Drummond'un nükteleri ilgi ile izlenecek denli güzeldi. Filmde öğretmeni ve Drummond'u destekliyen genç bir gazeteci vardı. Bir gazetecinin özgür düşünce yandaşlarını desteklemesi ayrı bir anlam taşıyordu. Halkın, sokaklarda —mahkeme günlerinde— öğretmen aleyhinde gösteri ve dolayısı ile mahkemeye baskı yapması genç gazeteciyi üzüyordu ve avukata dönerek: «— Darwin yine de yanılmış.. Baksana, insanlar hâlâ maymun!» diyordu.

Bunu söylemek, bunu bir filmde belirtmek de düşünce özgürlüğüne bağlanabilir.

Filmde dincilerle politikacıların elele yürümesi de ilgiyle izleniyor. Savcısı, yargıcı, avukatı hep seçim kaygısı içindedir. Hattâ, jüri öğretmen aleyhindeki kararı bildirmek üzere iken belediye başkanı yargıcın kulağına eğilerek valinin, bu işin kapatılmasını istediğini bildirir; bunun üzerine yargıç yüz dolar para cezası ile yetinerek öğretmeni hapsetmez.

Filmde, öğretmeni destekliyenler de var. Kaba saba giyinmiş bir çiftçi ile karısı; bir bankacı; ve, öğretmenin genç öğrencileri.. Filmin kimi sahnelerinde bizdeki ilerici - gerici olaylarını ansımamak olanaksız. Öğretmeni savunan avukatın her güzel sözü bu gençlerce çılgınca alkışlanır. Öğretmeni suçlayan avukatın sözlerini alkışlıyanlar ise yaşlı erkekler, özelikle kadınlardır.

Beni filme götüren arkadaşıma dedim ki: «Öğretmen, gerçekten var idiyse nişanlısı, hattâ gazeteci ile avukat, onları destekliyenler acı çektiler. Ama, tarih her olayın hakkını veriyor. Bu gördüğümüz de tarihtir. Film biçimine sokulmuş bir tarih..»

Ertesi gün ansiklopediler, kitaplar karıştırarak olayın aslını öğrenmeye uğraştım. Avukatların biyografilerini okudum. Bu, film değildi; özgür düşünce tarihinden heyecan verici bir yapraktı.

Arkadaşıma teşekkür ettim.

albert camus'nün tiyatrosu

John CRUICKSHAND
Çeviri : Gürkal AYLAN

İşgalin son yılları ve Kurtuluştan sonraki evre, Fransız tiyatrosunun zengin ve parlak günlerini içine alır. Fransız tiyatrosu, üstünlüğünü Avrupa'ya, belki de dünyaya kabul ettiren bir yenilik ve canlılıkla çıkar karşımıza. Anouilh'in savaş-öncesi attığı adımı daha da ilerilere almış ve Sartre'ın ilginç ve usta bir oyunyazarı olarak ortaya çıkmış olması bir yana, başlarda romancı olarak ün yapmış yazarların, geçici de olsa, o sıralarda sahnenin olanaklarına kendilerini kaptırmış oldukları bir gerçektir. Bu yazarların bazıları oldukça ilginç oyunlar vermişlerdi - Bernanos'nun Dialogues des carmélites, Mauriac'ın Les Mal-Aimés, Simone de Beavoir'nın Les Bouches inutiles, Montherlant'ın Le Maître de Santiago adlı oyunları örnek verilebilir. Pek kısa bir süre sonra Julien Green Sud ve L'Ennemi'yi yazdı. Yine bu evre içinde Fransız seyircisi, Marigny'de Jean-Louis Barrault tarafından hazırlanan (özellikleClaudel'in savaş-öncesi oyunlarının yenilendiği ilginç yansımalara ve André Barsacq, Jacques Hébertot, Jean Marchat, Marcel Herrand gibi metteurs en scène'ların birçok başarılı etkinliklerine tanık oldular. Sahne, bazı kişilere ün getirdi - Maria Casarès, Gérard Philipe, Serge Reggiani gibi -, Jean Vilar'ın Théâtre National Populaire'inin unutulmaz başarısı ve Toulouse, Strasbourg, Saint-Etienne gibi taşra kasabalarında 'centres dramatiques' kurulması bu canlılığın en belirgin işaretleridir.

Savaş-sonrası Fransız tiyatrosunun en önemli özelliklerinden biri, onun, insanın evrendeki durumu, yeri ve amacıyla uğraşmış olmasıdır. Böyle bir konuyu sahneye getirmenin çeşitli yolları vardır ve tiyatro seyircisi Anouilh'in Antigone, Sartre'ın Huis clos, Thierry Maulnier'nin Le Profanateur, ya da André Obey'in Lazare gibi ayrımlı oyunlarını büyük bir ciddiyetle tartışmıştır. Bu listeye Camus'un oyunları da eklenebilir. Daha önce, Camus'un tiyatroya olan yeteneğinden ve Algiers'deki Théâtre de l'Equipe'de edindiği büyük görgüden sözetmiştim. Savaş günlerinden başlayarak Fransız tiyatrosuna önemli yapıtlar kazandırmayı sürdürdü. İkinci oyunu olan ve aynı yıl içinde tekrarlandığında başarı kazanan Le Malentendu'nün ilk yansılaması tartışmalara yolaçmıştı. Üçüncü oyunu olan L'Etat de siège'in, başarısızlığa uğrayan cesur bir deneme olduğu bir gerçektir. Ama ilk ve dördüncü oyunları olan Caligula ile Les Justes, yansılanır yansılanmaz büyük çapta övgü toplayan oyunlarıdır. Bu iki oyunda Camus, dramatik gücünü ortaya koymuştur, Les Justes pek çok kişi tarafından, Anouilh ve Sartre'in en iyi oyunlarıyla bir yüzeyde tutulur.

BİR DURUM TİYATROSUNA DOĞRU

Yukarıda adı geçen diğer oyunyazarları gibi Camus de, sahneyi, en ortak yanlarıyla insan yaşamını dile getirdiği bir ortam olarak kabul etmiştir. Fransız tiyatrosunun savaş-sonrası öncü yazarlarının hemen hepsi yapıtlarında günün töresel ikilemlerini ve düşünsel sorunlarını ele almıştır. «Ciddî» Fransız tiyatrosu, çağdaş insanın tedirginliğini çözümleyen, giderek bazı ipuçları veren bir tiyatro olarak tanınır. Kanımca, Hristiyanca olsun, ateistçe olsun, çeşitli «varoluşçu» düşünce ve durumalışlar, tiaytronun fizikötesi imgeler tarafından istilâya uğramasını kolaylaştırmıştır. Soyut mantığın verdiği güvensizlik duygusu, doğrudan doğruya insanı ele alma direnci, düşünsel yanı ağır basan nice yazarların, tiyatroya, düşünüşün özel bir çeşidini taşıyan bir araç gözüyle bakmalarına yolaçtı. Sözgelimi, Gabriel Marcel, felsefî düşününü «kızoğlan kız durumunda» koruyan yapıtlar olarak betimler oyunlarını. «Tiyatronun görevi, belirli bir yüzeyde, gerçeğin, herhangi bir soyut tanımlamalar yüzeyinden ötede somut olarak sunulduğu bir noktaya yerleştirmektir bi-

zi»(!) diye sürdürür sözlerini. Yine denebilir ki Marcel'in felsefesi, Sartre'in ateist varoşçuluğuve Camus'un saçmaya karşı başkaldırma öğretisinde bir ortak yan vardır, hepsi de tiyatronun, gerilim özelliklerini taşırlar. Çatışmayı, seçmeyi, tedirginliği, sorumluluğu değişik biçimlerde, ama asıl amaçtan uzaklaşmadan koyarlar ortaya. Üzerinde tartışabilmek için insanın durumunu göstermeyi, açıklamağa can atarlar, tiyatro sanatı ise, hem güçlü, hem de ekonomik olması bakımından her iki işlem için biçilmiş kaftandır.

Tiyatro sanatının işlevine (fonksiyon) karşı böylesine felsefî bir durumalış, bu sanata bazı önemli özellikler kazandırmıştır. Varlığın özden önce geldiği önermesi sözgelimi, karakterlerin ruhbilimsel görünüşlerinden çok durumunu inceleyen oyunlara dayanak olmuştur. Sartre şunları yazdığında, kendisinin olduğu denli Anouilh-un, Camus'nün ve Simone de Beauvoir'nın görüşlerini de yansıtıyordu:

«Onların düşüncelerine göre evrensel olan, insanın kendisini içinde bulduğu durumdur; bu da, insanın ruhbilimsel özelliklerini toplamından çok, onu dört bir yandan sarıveren sınırları gösterir... Kişilikler tiyatrosunun bir varisi olarak bir durum tiyatrosuna varmak istiyoruz... Bizim oyunlarımızdaki kişiler, bir korkağın cimri bir adamdan, ya da bir cimrinin yiğit bir insandan ayırdedildiği gibi değil, eylemlerinin doğruyla çatışmasıyla ayrılacaklardır birbirlerinden.»(2)

Bu son tümce, birçok Fransız oyunlarının başka bir özelliğini, onların töresi çatışma ve seçmeyle ilgilendiğini gösterir. Bu oyunlar, Les Mains sales ya da Les Justes'te olduğu gibi, töre kaygılarının belirsiz kaldığı durumları içerirler, çoğu zaman. Bu durumları karanlıktan kurtarmak, daha belirginleştirmek için, geleneksel töre öğretilerinden medet ummak boşunadır. Çözüm için, töre sistemlerinin sona erdiği noktanın ötesinde başlayan bir mantığa gereksinme vardır. Başka türlü söylemek gerekirse, çağdaş deneyin ve yeni felsefî düşünlerin ışığında daha başka, daha uygun bir töre yaratma yolundadır bu oyunlar. Bunun bir sonucu olarak da, birçok oyunlara bir didaktik unsur katılmış ve bir «düşün tiyatrosu» doğmuştur. Bu tiyatro çeşidi İngiltere'de pek tutunmadı. İngiliz seyircilerinin gördükleri şeyi, Fransız seyircilerinin ise işittikleri şeyi anımsama eğiliminde oldukları savı pek de yanlış değil galiba. Ama gene de İngiltere'de iyi karşılandı bu oyunlar - mükemmel bir tiyatro duygusu ve didaktisizmleri ardında güçlü dramatik çatışmaların kaynağı olan töresel kaygılar taşıyorlar çünkü. Bu çeşit oyunları ayakta tutan, maharetle işlenmiş olmaları.

Sartre, Anouilh, Montherlant, Camus, Marcel ve diğer oyunyazarlarının bir ekol, ya da bir akım yaratacak denli büyük bir benzerliğe sahip olduklarını düşünmek, yanlış yola götürür bizi. Günlerinin belirsiz isteklerini, karanlık kuşkularını yansıtan felsefî oyunlar yazdıkları için benzerler birbirlerine, ne var ki hepsi de bunu ayrı ve bireysel bir yolda yapar. Camus, tiyatro sanatının tüm gücünü ilkin anakonusunun anlamından alması gerektiği üzerinde direnirken, hiç kuşku yok ki diğer yazarlar da bu görüşü paylaşmışlardı. Yaşayan bir tiyatronun, canlılığını, yalnız ve yalnız, ciddî temleri tartışmak ve kaydadeğer coşkuları işlemek suretiyle sürdürebileceğine inanır Camus. Ne var kii, tem seçimi ve onların ortaya konma biçimi yazardan yazara değişir. Camus bağımsız bir yazar ve düşünürdür, kendince özellikleri olsun ister oyunlarının.

MODERN TRAJEDİ

Faulkner'in Bir Rahibeye Ağıt'ı için yaptığı sahne uyarlamasıyla ilgili programa ekli bir notta Camus, tiyatroda iki şeye yöneldiğini söylüyor: modern bir trajedi biçiminin yaratılması ve sahnenin teknik sorunları. Asıl amacı - bir oyunyazarı olarak tabii - kendi deyimiyle «une tragedie en veston» ya da giysili trajedi yaratmaktır. (3) Bizim çağımızın kendine özgü bir trajedi biçimi olduğundan, bu trajedi,, yaşayan oyunyazarlarının elinde çağdaş bir dramatik biçime sokulmalıdır. Le Mythe de Sisyphe ve L'Homme révolté gibi yapıtlar, Camus'nün çağdaş trajediyi fizikötesi niteliğiyle gördüğünü gösterir, bu görüşün de kendi oyunları üzerinde büyük etkileri olmuştur. Sartre'ın dediği gibi, güç durumların önemli bir yanları var-

dır, Camus de genellikle onları deneyen karakterlerin ruhbiliminden çok, bu durumların felsefî anlamları üstünde durur. Bunun için, bir oyunyazarı olarak ana sorunlarından biri de, fizikötesi ikilemleri keşfederken bireyselleşmiş kişileri tanımlamaktır. Bu bakımdan oyunları, onun kendi entellektüel yanı ile tiyatro seyircisinin imgelenmesi arasında uzlaştırıcı birer yapıt niteliği taşır. Bazan bu uzlaştırıcılık işi başarıyla sonuçlanır, ama her zaman değil. Bazı karakterlerinin, soyut düşünlerin sözcüsü oldukları savında bir gerçek payı vardır.

Bana kalırsa, Camus'nün oyunlarındaki karakterlerden bazılarının da hommes révoltés olmaları bakımından, alelâde seyirci üyelerinden uzak oldukları bu görüşe eklenebilir. Bu karakterler, her zaman trajik bir yazgıya karşı pasif kalmazlar, bazan, Caligula ve Martha'nın ayrımlı durumlarında olduğu gibi eyleme geçerler. Doğruya erme isteğiyle yanıp tutuştukları, kendilerini varlığın ihanetine uğramış hisettikleri için, içinde bulundukları üzüntüyü ortaya koyan durumlar yaratmağa zorlanırlar. Bunun bir sonucu olarak da, bu karakterlerden bazıları bilinen standartlarla yargılanan doğaüstü varlıklar olarak beklenirler, pek çok seyircinin hissettiği yakınlığı ve illüzyonu yıkıp atıverirler. çoklukla garip davranışlı bazı yaratıklardır bunlar, trajedileri de duygusal deneyden çok usla kavranılan birer öykü olur. Trajedinin böyle usculuk ölçüleri içinde sunulması, Yunan'ın trajik tiyatrosunu anımsatır bize. Aeschylus ve Sophocles'in oyunları fizikötesi ikilemlerin incelemesidir. Tabiî ki Yunan tiyatrosunda koro, eylemin fizikötesi anlamını açıklamağa yardım ederek, seyirciyle oyun arasındaki boşluğu kapayan bir öge olurdu. Caligula ve L'Etat de siège gibi oyunlarda bazı karakter gruplarının hemen hemen aynı işleve sahip olduğunu görüyoruz. Bununla birlikte, daha önce de gördüğümüz gibi Camus, eski tiyatro sanatından yararlanmayı reddeder. Anouilh, Cocteau ve diğerlerinde yaygın olan Fransız tarzını, trajik bir fizikötesini çağdaş tiyatroya sokmak için «modernize edilmiş» klâsik efsaneleri birer araç olarak kullanma alışkanlığına sırtını çevirir. Modern trajedinin bağımsız ve alışılagelenin dışında bir trajedi olması gerektiğine inanır. Bu durumalış, tonalite ve dil sorunlarını doğurur. Efsane kahramanları bize uzaktırlar, onları canlandıran oyuncular bizim için yapmacık olan bir tonla konuşurlar. Gerçekten bu ton, trajedilerin bellibaşı tonu olarak süregelmiştir. Ama çağdaş bir oyundaki çağdaş kişiler, hem görünüm bakımından bizlere benzerler, hem de bizim anlıyacağımız biçimde, zamanımızın diliyle konuşurlar. Antigone ya da Orpheus gibi konuşamazlar. Bir sorun çıkıyor karşımıza öyleyse: doğal olacak denli yalın, trajik gücü yaratacak denli de canlı bir dil bulmak gerek. Camus, Faulkner'in Bir Rahibeye Ağıt'ında bu ülküsünün gerçekleştiğini görüyor, karakterlerinden çoğu için, ton bakımından edebî, aynı zamanda konuşulan dilden öyle çok uzak olmayan bir konuşma stili bularak kendince çözüyor dil sorununu. Bu onun doğallık ile trajik canlılık arasında kurduğu bir köprüdür. Le Malentendu'de de aynı yolu seçmiştir: başlangıçta konuşmalar hemen hemen tamamiyle doğalken, oyun geliştikçe dil tonunu yükseltir, böylelikl ekarakterler efsanesel bir duruma erişirler.

Camus'un tiyatro yapıtları.

Gelecek sayıda:

---

(1) G. Marcel, The Mystery of Being (Böl. I) Londra, Harvill Basımı, 1950 s. 58.

(2) Sartre'ın, Iheatre Arts'ın Haziran 1946 sayısında «Efsaneciler» adıyla yayınlanan yazısı.

(3) Marc Blanquet'ya göre (Opéra, 12 Eylül 1945) Camus şunları söylemiş: «Halk Atridae'den, yeni uyarmalardan, eski efsanelerle yaratılmak istenen modern trajik duygudan bıktı artık... Büyük, modern bir trajik biçim doğmalıdır, doğacaktır.. ben başaramam elben bunu; hiçbir çağdaşımız başaramaz belki.. Peki ama, elimizi kolumuzu bağlayıp oturamayız ki, gerekli temeli hazırlamak gerek. Sınırlı olanaklarımızla doğmasını çabuklaştırmalıyız onun.

SAMİM KOCAGÖZ'ÜN HİKÂYESİ

İlçede bir gün

Genç avukat Recep Gündoğan, olumlu sonuçlanan bir dava hakkında bir köylü müşterisine açıklamalarda bulunuyordu. Müşterisi de askerliğini bir yıl önce bitirmiş iri yarı bir gençti. Gündoğan:

«İşin özeti şu Niyazi...» diyordu ki telefon, söze başladığından beri üçüncü defa çaldı. Parti Başkanı Resmi bey,

«Yönetim kurulu, eli kolu bağlı sizi bekliyor Recep bey.. Aramızdaki tartışma büyüdü. Oya başvuracağız. Ama çoğunluk yok. Neredesiniz, yetişin!.» diyordu. Recep, acele acele bir yandan defterini, kâğıtlarını topladı, bir yandan da genç köylüye söyliyeceklerini söyledi. Kâtip Ahmet, paltosunu tuttu, giydirdi. Şapkasını başına giyerken avukat,

«Bu iş tamam Niyazi, » dedi, «koy tapunu cebine. Beni partiye çağırıyorlar.. Kusura bakma.. Sonra yine konuşuruz...»

«Eksik olma, sağol bey. Gülegüle...»

Recep, kapıdan çıkarken döndü:

«Sizin köyde parti işleri nasıl gidiyor Niyazi?»

«Muhtarla aramız şeker renk olduğundan, parti işlerine ben pek yanaşmıyorum.»

—«.. İşleri düzelttik. Bundan böyle girişirsin gayri.. Hangi yakadansın sen bakalım?»

«Hiç düşünmedim şimdiye dek emme.. Elbette sizden yana olacağız!»

«Aferin!. Bu işleri sonra iyice bir konuşalım. Köyden bir daha gelişinde bana uğra...»

«Başüstüne Recep beyim.»

Recep Gündoğan, odaya girdiğinde, tozdan dumandan ferman okunmıyordu. Emekli Albay Bekir Topcu'nun kır bıyıkları diken diken olmuş, kolları kanatları havadaydı. Yumruğunu güm güm masaya vuruyordu. Kan tepesine çıkmış, yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

«Davul ha!. Ramazan davulu ha!. Uğraşacak başka işimiz mi yok? Delirdiniz mi siz arkadaşlar!.» diye bangır bangır bağırıyordu. Yönetim kurulu üyelerinin hepsi sinmişti. Oturdukları yerde küçülmüş küçülmüşlerdi. Sokulacak delik arıyorlardı. Recep, konuşulan konunun ne olduğunu hemen anladı. Zaten günlerden beri ilçede konuşulan konu buydu. Recep, baktı, öfkeden Albay'a neredeyse birşeyler olacak. Selâm sabahtan önce,

«Albayım, yerden göğe dek haklı!» diye bir iskemle çekip masanın başına oturdu. Herkes, cankurtaran gibi ona döndü. Recep ekledi: «Rica ederim arkadaşlar, ramazanda çalınacak sahur davulunun tasası da bize mi düştü? Bunu Kaymakam bey düşünsün. Bu iş onun yetkisindedir.»

Başkan Hıdır bey, rahat bir nefes aldı:

«Biz de birşey demedik Recep bey kardeşim. Albayım birdenbire heyecanlandı. Kaymakam bey bu konuda titizlik gösteriyor. Bir türlü ramazan davuluna izin vermek istemiyor. Onun bu tutumu karşısında hemşehrilerimiz bize başvurdular. Kaymakam beye siz rica ediverin, izin versin, dediler. Biz de vatandaşların dileklerini gündemimize aldık...»

Albay Bekir Topçu, birdenbire yine ayağa fırladı:

«Düşünün Recep bey düşünün!. Bir yıldır hangi olumlu bir işi sonuçlandırdık; derdimiz bir davul çaldırmıya mı kaldı? Köylümüzün yakacak, kömür derdini mi hal ettik? Halk tipi sobalar yaptıracaktık, ne oldu? Hep işleri yokuşa sürdünüz. Ankara'da Kurultayda okuduğumuz ilimizin raporu rapor muydu? Her toplantımız böyle zırva işlerle yanıp kül oluyor: Yok kahveci işi, yok davul işi... Ne zaman olumlu bir iş göreceğim?»

Sadi Gerçeker,

«Doğrusu Albaya ben de hak veriyorum. Ramazanlarda çalınan davul, gecenin geç saatlerinde beni de, bir çok vatandaşı da rahatsız ediyor. Hastası var, sakatı var. Herkes oruç tutmaz ki.. Ne diye toptan bütün ilçe tatlı uykumuzdan uyanalım?»

«Uyanmak isteyen, başucuna çalar saat koyar, olur biter» Diye Albay kestirdi

attı. Çiftçi Resmi bey,

«Bu fikir gerçekten parlak,» dedi, «yalnız düşüneceğimiz bir sorun var. Eğer biz, partice bu davul işini savsaklarsak, kasabamızdaki gericiler, muhaliflerimiz, bizi zor duruma düşürecek. Zaten hakkımızda, partimiz hakkında dinsizdir diyorlar. Lâikliği dinsizlik, zındıklık olarak yorumlıyorlar; bu durumda büsbütün üstümüze varacaklar.»

«Vız gelir!» Karşılığını verdi Albay, «parayla imanın kimde olduğu bilinmez. Bu iş kaymakamı ilgilendirir. Partinin karışması bu işe, yakışıksızdır. Eski devir geçti gitti.»

Tüccar Akif bey,

«En iyisi davul konusunu oluruna bırakalım.. Yaparız, ederiz, yapıyoruz.. Kaymakama başvurulacak gibi lâflar edip geçiştirelim...»

Bu sırada kahveci kapıyı vurup içeri girdi. Çayları getirdi. Onun çıkmasını beklediler. Ama adam, bir türlü çıkmıyordu odadan. Ters ters baktılar. Kapının yanında durdu kahveci,

«Kusura kalmayın beyler, aşağıda çarşının esnafı merdiven başına toplandı. Beyler kavga mı ediyor diye merakta. Görüyorum kavga filân ettiğiniz yok. Memleket sorunlarını konuşuyorsunuz...»

«Peki peki.. Daha alçak sesle konuşuruz.» Karşılığını verdi Hıdır bey. Kahveci çıktıktan sonra da gülüştüler. Recep,

«Tartışmalarımız iyice hararetli geçiyor...» Diye takıldı.

Başkan, önündeki kâğıda baktı. Albaya sitem edercesine konuştu:

«Gerçi kurulumuzun iyi çalışmadığından şikâyet ediliyor ama bendeniz geçen toplantımızda aldığımız bir kararı sonuçlandırdım. İlçemizde Lise Yaptırma Derneği'mizi yeniden canlandıracağım. Sadece zenginlerimizin bağışı ile bu iş yürümüyor. Bina dört duvarı ile ortada yarım kaldı. Kaymakam beye aldığımız kararı anlattım. Sonsuz bir sevince kapıldı. İlçemizdeki bütün çiftçiler, bu yılki pamuklarını satarken, kilo başında bir kuruş bağışta bulunacaklar. Pamuk tüccarlarımız bu kuruşları her satıştan toplayıp derneğe gelir yazacaklar. Herkes bu işe razı, hem de sevine sevine. Gelecek yıla kalmaz, lisemizi bitiririz. Böyle bir buluşun şerefi, elbette genç avukatımızı sayın Recep Gündoğan'ındır. Yalnız arkadaşlarım, Kaymakam bey haklı olarak, Lise Yaptırma Derneği'nin yeniden örgütlenmesini istiyor. Önümüzdeki günlerde büyük bir toplantı yapacağız. Yeni bir yönetim kurulu seçilecek. Öyle bir kurul seçmeliyiz ki, binlerce lira ile iş görürken biz kendilerinden emin olalım. Yine Kaymakam beyin fikrine göre, başkanlığı sayın Albayımız Bekir Topçu'ya vereceğiz. O ne tüccardır, ne de çiftçi. Taraf tutmaz. Çıkacak tartışmaları hal eder. Sonra da lisemizin yapım işlerine sıkıca sarılabilir. Gelgelelim değerli arkadaşlarım, önümüzde büyük bir engel var. Dernek konusunda ister istemez, öteki partilerle birlikte çalışmak zorundayız. Örgüt, dernek, karma olacak. Herkes bizim gibi düşünmüyor. Şimdiden lise yapım işinin şerefini kendilerine mal etmek istiyorlar. Derneğin yeniden kuruluşu, çok çekişmeli, tartışmalı, seçimleri de çok zorlu olacak. Bizim düşündüğümüz bir hayırlı işin şerefini, başka partilere kaptırmak gibi tatsız bir olayla da karşılaşabiliriz. Maksadımız, çocuklarımızın lise öğrenimi için tâ Aydın'lara, İzmir'lere dek gitmekten kurtulmalarıdır. Ona göre ayağımızı denk alalım. Kurulacak derneği avcumuzun içinde tutmasını bilelim.»

Gerçekcier,

«Sayın Albay Topçu'nun başkanlığına hiçbir parti karşı gelmez sanırım.» Dedi. Albay, sertçe karşılık verdi:

«Peki ama arkadaşlar, ben bu ödevi kabul ettim demedim ki... Kabul etmek için bazı noktaların aydınlanması gerek.»

«Buyurun, sorun efendim, hangi noktaların aydınlanmasını istiyorsunuz?»

«Pamuk eken çiftçiler, pamuklarını satarken, birer kuruş bağışlıyacaklar buyurdunuz. Çok güzel.. Ama bu paraları toplıyacak tüccarlar, kendilerinden ne ekliyecekler?»

Tüccar Akif bey, alındı:

«Arkadaşlar!. Memleket gençliğinin yararına yapılacak böylesine bir görevden kim kaçar? Bendeniz kendi hesabıma, şimdiden gözüm kapalı beş bin lira söz veriyorum. İlk makbuzu bana kesersiniz sayın Albayım!»

Albay, kızmadı bu çıkışa... Elini cebine

günaydın kuşları

Doğanın sonsuz ışığı vurur içimden içimden
Yüreği çarpan kuşlarla tüm gelir gibi,

Masamda herkesin mutluluğunca gülen
Gündoğumu ışıklar çizilir gibi...

Bu doruktan başlar boyun bükmesiz düzen
Ölümsüz bütünlüğe dek yükselinir gibi,

Süzülür de yapraklardan betiklerden
Parlar alınlarda emek en güzel şiir gibi...

Deyin, ben ozan Saka'yım evlere iyi su götüren
Ya da yalvaç Süleyman kuş dilin bilir gibi!..

HALİL KOCAGÖZ

attı, not defterini çıkardı. Dolma kaleminin kapağını açtı:

«Teşekkür ederiz Akif bey. Not ediyorum bu rakamı...» diye yazdı. Ortalıkta uzun bir sessizlik oldu. Başkan, yeniden söze başladı:

«Şimdi arkadaşlar, derneğin ayrıntılarını, nasıl kurulacağını, yönetim kuruluna kimlerin seçilmesi gerektiğini görüşelim. Görüşelim ki, bu akşam Kaymakam beye rapor vereyim. O, karşı partilerin de gönlünü alarak, onlardan da bazı kimseleri derneğe katarak seçimi yürütebilsin...»

«Hay hay görüşelim...» Dendi. Ama Sadi Gerçekcier,

«Davul çalınacak mı, çalınmıyacak mı? Bir karara varamadık..» gibisine bir söz ortaya attı. «Herbir işi sırası ile hal edelim...»

«Davul çalınmış çalınmamış bize ne!. Bırakın rica ederim!» diye Recep bir çıkış yaptı. Bu çıkış, onun böyle bir kurul toplantısında ilk sert çıkışıydı. Albay, bu çıkıştan çok memnun oldu. Berikiler, kös kös önlerine baktılar. Havanın gerginliği biraz yatışınca, Lise Yaptırma Derneği'nin yeniden kuruluşunun ayrıntılarını incelemeye giriştiler.

Samim KOCAGÖZ

● **Bizi öven insanın övmemekte, isterse yermekte serbest olması gerektir. Övmek zorunda olduğu için öven kimse kulluğa, küçüklüğe razı oluyor, silkinip yükselmek istemiyor demektir. İnsanlık için bir ayıptır öyle kişiler.**

Ataç

● **Asıl güç, asıl kuvvet inanda değil, doğrudadır; doğruya ise küşümle, şüphe ile varılır. Bir şeyi doğru saymayın, küşüme sarılın, küşümcü séptique olun demiyorum, küşümü ancak doğruyu bulmak için bir araç, bir yöntem olarak kullanın.**

Ataç

Türk Sinemasında Öz ve Biçim

ATAÇ dergisi adına 28 Nisan Pazar günü Sine - İş'te düzenlenen «ÖZ ve BİÇİM YÖNÜNDEN TÜRK SİNEMASI» konulu açık oturuma: «soyadı sırasına göre) Metin ERKSAN, Baha GELENBEVİ (yönetici), Bülent HABORA, Zeki HEPER, İsmet SOYDAN, Rekin TEKSOY ve Semih TUĞRUL katıldılar .Sinema kavramı, soyutlamaya gidilmeden, toplumsal sorunlarımız ve gerçeklerimiz içinde incelendi. Böylelikle - katılanlarında belirttiği üzere - çok olumlu ve yararlı sonuçlar çıktı ortaya.

Yönetimci B. GELENBEVİ oturumu kısa bir girişle açtı ve şu soruları yöneltti:

1. Bu günkü Türk filminin belirli biçimi var mı?

Varsa, sezinledlğiniz kadarını, özetliyerek açıklayınız.

2. Gelecekteki sinemamızın biçimi ne olabilir? ne olmalıdır?

Gerektiğini düşündüğünüz biçimin, filmciliğimize uymasının nedenini açıklayınız.

Bunun elde edilmesi için, özel ve genel ne gibi davranışlar gerekmektedir?

«Öz» konusuna değinmeyip, biçimi önde tutması ilginçti soruların.

Bu arada M. ERKSAN ve S. TUĞRUL, Nijat ÖZÖN'ün tarihsel sıralayışını ve bu kalıplar içinde konunun işlenmesini oturumun hareket noktası almayı önerdiler. B. GELENBEVİ ise bunun bir tekrardan ayrımı olmıyacağını, «geçen yılın filmlerinden geleceği görme» gibi bir yol izlemenin mümkün olduğunu söyledi. Bunu da gene S. TUĞRUL «Geçen yılın başıbozuk sinema düzeninden geleceği görmek istersek açık oturumumuz pek kısa sürer kanısındayım. Bu yolla göreceğimiz gelecek karanlıktır.» sözleriyle yanıtladı.

Bundan sonra ilk konuşmayı Rekin TEKSOY ALDI...

R. TEKSOY: Türk sineması derken neyi kastettiğinizi iyice belirtmek gerek bence. Çünkü belirli bir sanat dalına Türk, Fransız, Alman... neyse... diyebilmemiz için, bir ulusun adını verebilmemiz için, o sanat dalının ürünlerinin bir takım ortak özellikler göstermesi, o ortak üzelliklerin de sanat haysiyeti ile bağdaşması gerek. Şimdi, Türk romanı, şiiri diyoruz, Türkiyede roman sanatının, şiir sanatının türlü dönemlerde belirli bir takım özellikleri olduğunu söylüyoruz. Bunların da roman sanatıyla, şiir sanatıyla bağdaştıklarını görüyoruz.

Sinemaya gelince, ben o kanıdayım ki bu gün ulusal Türk sinemasının varlığından söz etmek biraz erken ve yersiz. Yalnız 'Türkiyede çevrilen filmler' den konuşmak istiyorum. Türkiyede çevrilen filmlerin ortak özellikleri yok mu? Var: Kesinlikile sinema sanatıyla bağdaşmamaları. İşte ben böyle bir durumda bu ülkede ulusal bir sinemadan söz ediilemez diyorum. Bunun için Türk Sineması kendisiyle çelişmeye düşen bir deyim... Bir takım filmler var. Bunlar içinde sinema sanatıyla bağdaşabilen 1 - 2 film çıkıyor yılda. Ama bunlar da bir Türk sinemasının varlığını belirliyecek değil, ilerde kurulacak sinema sistemimize öncülük edecek türden... Türk sineması değil de Türkiyede yapılan filmler sorunundan yola çıkmak gerek... Bir biçimi var mı diye soruyorsunuz.. İlerde biçimi ne olmalıdır diyorsunuz. Ben biçim'den sinema dilini anlamıyorum. (sekansların sıralanması, plânların dizilişi falan). Çünkü bu sorun çözüldü. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra sinema dilinin gereklerine uygun filmler yapılmaya başladı. Bunu bilen sinemacılar var Türkiyede. Asıl önemli olan sinemanın özü

bence. Türk sinemasının belirli bir özü var mıdır? sorusuna gelince: Yok. Ortak bir öz yok Türk filmlerinde. İlkin bir Türk insanı yok, Türk insanını bırakın insan yok, insan. Ayrılıklar bir yana bırakılırsa durum böyle. Türk gerçeklerine, Türk halkına eğilmedikçe de Türk sinemasının belirli bir özü olamaz.

S. TUĞRUL : Ben tamamen katılıyorum sözlerinize. Çok, çok haklısınız. Gerçekten iyi yapıtların sayısı 12 yi geçmez... Bu günkü durumuyla Türk sinemasının tutunuşunu sağlıyan, siinemanın ilik ortaya çıktığı devirlerde olduğu gibi, çekici bir panayır gösterisine duyulan ilgi türünden bir şey. 150 nin üstünde film çevriliyor yılda. Bunların arasından 10 - 15 film çıksaydı gene olurdu bir şeyler.

Şimdi sinemayı memleketin genel havasından ayırıp inceleme olanağı da yok. Bozuk bir ortamdan iyi film çıkmasını beklemek yersiz. KAÇAK (escapist) SİNEMA geliyor akla ilkin. Bu (adından da belli) gerçeklerden alabildiğine kaçan bir sinemadır. Sakız gibi vakit geçirmeğe yarıyan, halkı eğlendirip avutan, bir bunalım halindeki toplumun sinemasıdır. Ama bunalım halindeki toplumlarda da entellektüel sinema görülebiliyor.

M. ERKSAN : Ben Semih Beyin ve Rekin Beyin fikirlerinin başlangıçlarına tamamen katılıyorum. Ama şöyle ki: «Türk sineması yok» dendi. Bir kavramdan söz etmek için, o kavramın hem öz, hem biçim özelliklerinin belirlenmesi gerektiği, ayrılıklar bir yana, bundan söz edilemiyeceği söylendi... Olmıyan bir şey üzerinde konuşulamaz. Bu açık oturumun yapılması da yersiz öyleyse... Bu noktaya geliyoruz...

Kendine özgü bir Fransız, bir İtalyan, bir Amerikan sineması gibi, bir Türk sineması yok... Kavramlardan bahsederken güçlülüğü ya da cılızlığı üzerinde durmak gerek. 'yok' değil ama cılız, belli belirsiz birşey... Bunlar, ancak böyle çalışmaların, açık oturumların sonunda ortaya çıkacak şeyler. Ama var böyle bir şey. Bunun cılız olduğunu, kalitesiz olduğunu, öz ve biçimden yoksun olduğunu ama var olduğunu söylüyoruz... Ortada bir kavram var... Öyleyse onun üzerinde konuşalım 1914'ten sonrasına göz atalım. 1914 - 1932 arasında bir bölüm ayırmıştı N. ÖZÖN...

...... Böylece ERKSAN, sözü 1914 ten bu yana Türk sinemasının gelişimine getirdi ve (t i y a t r o c u l a r d e v r i) nin statik sinemasını eleştirdi. Sonra tartışma bu çevrede dolaştı bir süre.

Bundan öte karşılıklı konuşmaları olduğu gibi almayıp, katılanların önemli sözlerini bütünlüğü bozmadan sıralamaya çalışalım (soyadı sırasına göre):

M. ERKSAN : Ben biçim olarak, şekil olarak düşünmem hiçbirşeyi. Düşüncelerime aykırı bu. Ama öz ile biçim beraber yürür. Ve daima biçim öz'den çıkar.

....

1923 te Anadoluda biri dışdüşmana (batı kapitalizmi ve emperyalizmi), diğeri iç düşmana (hilâfet ve saltanat) karşı geliştirilen iki yönlü savaş sinemanın çıkış noktası olmalıydı. Bugünedek görülemedi bu, ne yazık.

....

Öz ve biçim birkaç kitap okumakla kazanılmaz bana kalırsa. Bir sanat dalında biçimin oluşması için yüzyıllar gerek. Bu yüzden, bu toplumun iyi yanları ne kadarını yetiştirebilirse, sinema sanatçıları ne kadar yapabilirlerse... diyorum. Sonra yapımcılar var, senaryo arıyorlar. «İyi senaryo bulamıyoruz. Bulsak iyi film yaparız.» diyorlar. Biz de onları cevaplıyoruz: «Senaryomuz var, yapımcı arıyoruz» diye.. Bu türden olanaksızlıklardan söz açan yapımcılara kulak asmayın. Nasıl olsa yapamaz onlar. Düzeyleri bu çünkü... Bunun yanında öz ve biçimi genel kültür içinde düşünmek gereği çıkıyor ortaya...

....

Epik ya da dramatik, nasıl olursa olsun bir sinema dilimiz yok bizim. Yorum diye bir şey de yok. Oysa en önemli nokta bu. Louis Bunuel'in ROBENSON filmi buna en iyi örnek. BUNUEL, o devrin kişisini, Daniel De Foe'nun bile göremediği ayrıntılarla aktarmış bize.

Biçim sanatta uzun sürede oluşuyor, aranıp bulunması sürekli çalışmalara bağlı. Bunun yanında öz daha çabuk belirip yerleşiyor... Türk sinemasında yanlış olarak önce biçimi aradık biz. Halbuki daha çok öz üzerine eğilmeliydik.

B. GELENBEVİ: Türk özelliklerini yansıtan bir sinemamız yok. 1914 ten bu yana olumlu çalışmalar yapılmıştır elbet, ama örnek ve ölçeğimizi toplu hareketlerden almalıyız. Kişisel hareketler yalnız o kişinin gelecekteki çevresini çizmeğe yarar. Oysa biz sinemanın genel akışı içindeyiz. Toplumun davranışlarını ele almalı ve bizi bu yönden ileri götürecek yolu tartışmalıyız.

....

Sinema düzenimiz son derece bozuk. Şimdiyedek en iyi filmleri yapanlardan biri (Atıf YILMAZ) son derece kötü bir dönüşle, içler acısı bir film çıkarıyor ortaya (Bir Gecelik Gelin). Bunu giderecek bir şey yok. Bir adam intihara yöneltiliyor sanki.

....

Öz güçlüyse zaten biraz formumsu birşeyler vardır. Özün formu yetmese de iyidir. Özü çiğneyen formcu bir toplumumuz yok. Form, form... diye direnmek yeter!. Zaten bugünlerde az çok bir form gelişmeye başladı... Anadolu gerçeği diyoruz. (Yahut şehir olsun, değişmez). İyi rejisörler dediğimiz beş kişiden üç buraya daha el atmadı. Böyle birşeyin yayılması bunları bir silkme olur. İkisi hariç hepsi yüzeyde dolaştı. Bizim aradığımız sinemanın duyurucusu değildi. Sen Türk'sün, Türk'ü işleyeceksin filminde. Ama bu şövenizm değil, çıkar yol bu.

B. HABORA: Çoğunluk diye birşey var. Kötü çoğunluk iyi azınlığı yenebilir. Atıf Yılmaz'ı BİR GECELİK GELİN filmini yapmaya sürüklerler. Son sekiz yıldır azınlık savaşıyor, ama bir sonuç alamadı. İyi bir kuruluş olan SİNE - İŞ bakalım nereyedek dayanacak?

Z. HEPER : Evet, bugün dünya sinemasında bi rkaçış sineması, kafaları betonlaştıran, düşünmeyi değil, en kötü şekilde boşalmayı sağlıyan bir sinema var. Ama yıkılacak bu. Koşullar bunu gerektiriyor zaten.

....

İlerici, toplumcu bir sinema, bir kültür, bir bilgi işidir. Hiçbir zaman birdenbire çıkmaz ortaya. Devrimci, eleştirici, kavgacı bir sinemanın doğması için bazı koşulların belirmesi gerek. Bugün yeni bir uyanış varken çok ilerici bir sinema beklemek boş. Böyle bir sinemanın gelişmesi para, teknik, bilgi işi.

Türkiyenin gereklerine göre öz ve biçim ne olmalıdır? Onu konuşmamız gerek kaçış sinemasını yıkmak için... Batıdaki kültür olanakları ileri olduğundan sürrealist bir sinema ile elde etmeğe çalıştılar bunu. Bizdeyse bir hiciv edebiyatı var. Eleştirici, kavgacı ve emekten yana biçimce de ileri bir sinema oluşabilir bu yoldan. İşte bugünkü koşullar içinde Halit REFİG'in (Şehirdeki Yabancı) sı yapılması gereken bir filmdi. Bu yıl gördüğümüz (İtalyan nikâhı) türünde, burjua sınıfını hicveden, eleştiren filmler de yapılmalı bunun yanı sıra.

....

Avrupayı değil, Anadoluya gidebilecek bir film düşünmek daha iyi. Ne yapmalı? Dağdaki çobanı nasıl sinemaya getirip, nasıl düşündürmeli kendi ana sorunları üzerinde? Betonlaşmış seyirciyi uyandırmak için zamanında kaçış sinemasından da yararlanabiliriz...

....

Ben Türk sineması deyimini yalınız ekonomik yoldan alıyorum. Yoksa ırk, tarih, lehçe ayrımlarıyla ele alamam ulusal sinemayı. Ben istiyorum ki filmimizi Türk insanı kadar bir Japon da anlasın. Yani sinemamız Türk olduğu kadar uluslararası da olmalı.

İ. SOYDAN: Türk sinemasının özü ve biçimi üzerinde duruyorlar. Biir insanı ele alarak incelersek öz ve biçim konusunu: Öz, kişiliği belirtir dış yapıdan çok... Dünya görüşünü, tutumunu, davranışını belirtir. Dış görünüşü ise onun biçimidir, önemli değildir özü yanında.

Bir öz olması için daha çok sinema düşünürlerine gereksinme duyuluyor... Türk hayatını iyi anlayıp, iyi yorumlayacak senaryocular, sonra da bunu biçimleyecek rejisörler gerek. Bunların da bir gurup, bir klik kurmaları Türk sinemasının bugünkü (çıkar yol)unu sağlıyacak. Benim görüşüm bu...

R. TEKSOY: M. Erksan'ın da belirttiği gibi 1923 ten sonra gerçek bir Türk sinemasının oluşması çok kolaydı. Ama (Muhsin Ertuğrul'un bir millet uyanıyor filmi bir yana bırakılırsa) adı e-

dilmemesi gereken filmler yapıldı. Daha çok biçimci bir çalışmaya yöneliş belirdi. Öz önemsenmedi... Bu bize kadar böyle geldi. Araya savaş girdi. Savaştan sonra kurulan şirketlerse, böylesine bir gelenek olmadığı için, sinemanın tiyatro sanatından aynen geldiğini sandıkları için ve belli bir dünya görüşünü benimseyen sanatçıların yokluğu yüzünden durum böyle oldu. M. Erksan yerden göğe kadar haklı. Bugün Türk Cumhuriyetinin doğuş nedenlerine inmek, oradan başlamak gerek...

....

Şimdi ben bilimsel bir gerçeğe gelmek istiyorum: Bir toplumun alt yapısını ekonomik ilişkiler kuruyor. Siyasal tutumu, hukuk anlayışı, ahlâk görüşü bu ekonomik ilişkilerle biçimleniyor. Bu saydığımız kurumlara üst yapı diyoruz. Sinemada genel olarak bir üst yapı öğesi. Şu halde bugünkü düzenin, bugünkü Türk sinemasını böyle kurması olağan.

Türkiyenin tüm sorunlarını bir yana atıp, ben sinemayı düzelteceğim diye ortaya çıkmak olmaz. Ekonomik düzen kurulursa ilerici, istenen yönde sinema da elde edilir...

....

Amerika'da ELİA KAZAN'ın bir filmi oynuyor. Adı «Rıhtımlar üstünde». Sendikacıları kötüleyen, namussuz gösteren bir film. Neden yapıldığını incelemek isterseniz çok şaşırtıcı bir durumla karşılaşıyorsunuz: O sıralarda Amerikan Senatosunda bir kanun önergesi görüşülüyor. Sendikacıların denetlenmesi konusunda, ve bu film çıkıyor piyasaya. Buna karşılık BİBERMANN'ın filmi oynatılmıyor...

....

Ben sinemada örgütlenmeden yanayım. SİNE-İŞ türünden örgütlenmeler Türk sinemasında çok önemli sonuçlar doğuracak.

S. TUĞRUL: Geleceğe ait fikirlerin sıralanması bir dilek olmaktan öteye gitmez. İdeal şartları yaratacak etkenler işlenmeli bu dileklerin gerçekleşmesi için...

....

Tiyatrocular devrinde sahnedeki oyun tekniğiyle statik bir sinema uygulanmıştı.. Bugün de iyi filmciler bir yana, büyük çoğunluk sinemanın kuralını bile bilmiyor. Bu yılki komedi filmlerinin 30 - 40 tanesi incelense 1918 - 1924 arası bir sinema anlayışına döndüğümüz belirir. Böyle ilkelin altında bir tutumu sürdürüyorlar işte.

Açık oturumu düzenleyen:
Mete AKALIN

●

olmak eylemi geniş zaman üçüncü tekil kişi

kalk gidelim
kafamızdaki duvarların ötesinde bekliyorlar bizi
düşünenler parkında oturan o adam mı
al getir onu da buraya
gelsin yıkasın arpa beyinciğini
— ama o ama şey
olur olur

kalk gidelim
Şu biracıda bir öğlensi şarkı dinleriz
yalnız konuşma bir daha öyle sen
kabul et bir olduğunu
dur bir onda
geçecek bu zırlayanlar göreceksin
— ama dün sen bana ne demiştin
olur olur

kalk gidelim hadi
bölüşgenler coşkusuna parmakuçlarımızla
bilsen bir bilmesen bir değil
her nen bilmekle olur bilirsin
ver bak
öğret bak
bırak bak
— ama ruhbilim ama bencilik ama sinameki
yok canım
olur olur

hadi kalk gidelim
kalk o duvarlardan taşarız tüm toplumcugiller
sen bu yaşantıdan bıkma sade
umut bekletiyor deme bizi kılıç gölgelerde
umut öldürüyor deme
hadi gel çiçek yollıyalım yavukluya
gel fahimâ'ya bir araba gül
— ama dilimin ucunda
hani bir söz vardı o mu
olur olur

● Diyivereyim ben size dil devriminin kaçan duracağını. Batı medeniyeti bu ülkeye iyice yerleştiği gün, biz o medeniyetin getirdiklerini, ondan öğrendiklerimizi açıkça, seçikçe söyliyebileceğimize inandığımız gün, kendiliğinden duracak, bitecek. Ondan önce kimse durduramaz onu.

Ataç

uyuşuk istanbullar

jacques prévert'e

nerde olduğunu kendi de bilmiyen
yüzü içine çekilmiş gergin
bir bay vardır anlâmsız
eskimiş saçlarıyla dolaşır
yanında çanta gibi naki diye biri

on saat uyur günde bu bay
alırsanız ele beylik anlamıyla
çok seyrek yemek yer tahta evinde babasının
bach dinler dikilmiş tabut gibi ayakta
böyle başlar geberik saltanatı gece uykusunun

başka bir işi yoktur bu bayın ne demek
şimdilerde bildiğiniz işler gibi
bir de günlük epey zor işlerinden biri
budala kadınları kollar belli duraklarda
kanında bir lokosit artması gibi

ha pardon
bir de öncü dedikleri
frenk yazarlarını okur arada bir
bir şeye benzesin diye suratı kalabalıklarda
modern aydın baylarla söyleşir
sararmış alkol çanaklarında kibar beyoğlu'nun

size bir şey daha söyliyeyim
ama bu da iş sayılır mı bilmem
asıl bir işi vardır bu soylu bayımızın
kafasında çengel gibi takılı durur
yaşamak için hep
kuştüyü bir dünya düşünür

TEVFİK AKDAĞ

•

HEINRICH BÖLL'ÜN HİKÂYESİ

ÜZGÜN YÜZÜM

Çeviri :
Kâmuran ŞİPAL

Martılara bakmak için rıhtımda durup dururken, üzgün yüzüm bu semtte devriye gezen polisin dikkatine çarptı. Havada süzülen kuşların seyrine öylesine dalmıştım ki! Havalanıyor, sonra pike yapıp yiyecek arıyor, ama emekleri boşa gidiyordu. Liman ıpıssız, su pis bir yağ tabakasıyla kalın ve yeşilimtraktı. Kabuk bağlamış yüzünde kaldırılıp atılmış çeşit çeşit öteberi yüzüyordu. Gemi falan yoktu görünürde. Vinçler pas tutmuş, depolar haraptı. Fareler bile rıhtımdaki bu kara yıkıntılarda eğlenmiyorlardı anlaşılan, ortalıkta ses seda yoktu. Öyle bir yerdi ki, dışarıyla her bir ilişiğini keseli yıllar olmuştu.

Bir martıyı gözüme kestirmiş, uçuşunu seyrediyordum. Havanın patlıyacağını sezmiş bir kırlangıç kadar ürkek, çokluk suyun yüzeyine yakın, süzülüp duruyor, yalnız ara sıra yolunu arkadaşlarının yoluyla birleştirmek üzere çığlık çığlığa yukarılara doğru fırlamayı göze alıyordu.

Bir şey dile deseler, her şeyden önce martılara vermek için ekmek dilerdim. Ekmekten koparıp koparıp atar, martıların gelişigüzel uçuşlarını beyaz noktalarla bir düzene kor, uçup uçup gelecekleri hedefler yapardım onlara. Karmakarışık yolların oluşturduğu bu çığlıklı örgüye suya atacağım bir ekmek parçasıyla gerginlik verir, bir yumak iplik gibi elimi atıp benden yana çekerdim bu örgüyü. Ne var ki ben de onlar gibi açtım, onlar gibi yorgun; buna rağmen mutluluk içindeydim; çünkü ellerim cebimde, olduğum yerde durup martılara bakmak ve üzüntü yudumlamak hoş bir şeydi.

Ama birden resmî bir elin omuzlarıma konduğunu duydum. bir ses: «Benimle gelir misiniz?» diye seslendi. El omuzumu çekiştirip beni geriye döndürmeye çalıştı, ama yerimden kımıldamadım ben, eli bir silkişte attım omuzumdan. Sakin sakin: «Çıldırdınız mı siz!» dedim.

O hâlâ görünmeyen kişi: «Arkadaş!» dedi, «Sözlerine dikkat et!»

!Anlıyamadım Beyim.» diye cevap verdim.

O öfkeyle: «Bey falan yok aramızda.» dedi. «Hepimiz arkadaşız.» Bunun üzerine yan tarafıma geçti, yandan süzmeye başladı beni. Mutluluk içinde havada gezinen bakışımı boşluktan alıp, ister istemez onun korkusuz gözlerine daldırmak zorunda kaldım. Yıllar yılı ha babam işe koşulup durmuş bir manda kadar ciddiydi.

«Nedeni...» diye başlıyacak oldum.

«Yeter neden var.» diye cevap verdi. «Üzgün yüzünüz.»

Güldüm.

«Gülmeyin!» dedi. Öfkesi şakadan değildi. İlkin tevkif edecek belgesiz bir orospu, yalpavuran bir gemici, ne hırsız, ne de bir kaçak ele geçiremediğinden canı sıkılmış olabileceğini düşündüm. Ama şimdi anlamıştım ki niyeti ciddî, beni tevkif etmek istiyor.

«Gelin benimle...» dedi.

«Peki neden?» diye sordum sakin sakin.

Göz açıp kapamaya kalmadı, baktım sol bileğimde ince bir kelepçe. O anda anladım ki halim gene duman.Son bir kez, havada uçuşan martılara çevirdim yüzümü, güzelim kurşunî göğe baktım, arkadan anî bir dönüşle kendimi suya atacak oldum; bir mahzende polisleri tarafından boğulmaktan ya da denize tıkılmaktansa bu kirli suların kendisinde boğulup gitmek daha güzel göründü gözüme. Gelgelelim polis birden beni öylesine kendinden yana çekti ki, olmadı.

«Peki neden?» diye sordum bir kez daha.

«Kanun var, mutlu olmanız gerekiyor.» dedi.

«Mutluyum ben.» diye bağırdım.

«Üzgün yüzünüz...» dedi ve başını salladı.

«Ama bu kanun yeni.» diye cevap verdim.

«Otuzaltı saat oldu çıkalı.» dedi. «Bilirsiniz ki, kanunlar ilân edildikten yirmidört saat sonra yürürlüğe girer.»

«Ama böyle bir kanundan haberim yok benim.»

«Haberiniz olmayışı cezâdan kurtarmaz sizi. Kanun dün değil evvelsi günü bütün hoparlörlerle, bütün gazetelerle ilân edildi ve - sözün burasında küçümser bir bakışla bana baktı - ve ne basının ne de radyonun nimetlerinden yararlanamıyanlara uçaklardan atılan broşürlerle duyuruldu. Broşür atılmadık yol iz kalmadı ülkede. Son otuzaltı saati nerede geçirdiniz, göreceğiz bakalım, arkadaş!»

Bunun üzerine, çekip götürdü beni. İşte o anda havanın soğukluğunun ve paltosuz oluşumun farkına vardım. O anda açlığım son kertesine ulaştı, birden bir gurultu aldı midemi. Ancak o anda gördüm ki, kendim de pisliğe bulanmış ve traşsızım, partallar içindeyim. Oysa her arkadaşın temiz pak, traşlı, mutlu ve karnı tok olmasını buyuran yasalar vardı. Hırsız olduğu ispatlanıp, düşlerini kurduğu bostan kıyıcığına veda etmesi gereken bir korkuluk gibi, polis önüne katmış, ite kaka götürüyordu beni. Yollar bomboş, karakol yakındı. Çok geçmeden bir neden bulup beni yine tevkif edeceklerini önceden biliyordum zaten, ama yinede kararı verdi yüreğim. çünkü polis çocukluğumun geçtiği, limanı görüp sonra ziyaret etmeye niyetlendiğim yerlerden geçiriyordu beni. Eskiden çalılarla örtülü, güzelliğini dağınıkığından alan bahçeler, ağaçlardan geçilmiyen yollar şimdi düzlenmiş, düzene sokulmuş, temiz pak dikdörtgenler halinde, ulusal birliklerin pazartesi, çarşamba ve cumartesi yürüyüşleri için hazırlanmıştı. Yalnız gökyüzü yi-

ne eskisi gibi, hava yüreğimin düşlerle dolup taştığı o günlerdeki gibiydi.

Önlerinden geçerken, kimi sevgi kışlalarında bu çarşamba sırası gelip vücut sağlığı ile ilgili zevklerini giderecekler için resmî başlama işareti tabelâların artık asılmakta olduğu çarptı gözüme. Kimi meyhaneler de ülkenin resmî renkleri açıkkahverengi, koyukahverengi, açıkkahverengiyle çaprazlama boyanmış, teneke bira kupasını içkiye başlama işareti olarak dışarı savurup atmaya yetkili kılınmıştı anlaşılan. Resmî listeye göre bugün içki sırası gelip, çarşamba birasından paylarını alacakların yüreklerini şüphesiz sevinç doldurmuştu.

Kiminle karşılaşsak açıktan açığa bir çaba seziliyordu halinde. Bir hamaratlık havasına bırakmışlardı kendilerini. Polisi görünce hamaratlıkları şüphesiz artıyordu. Hepsi hızlı hızlı yürüyor, görevlerinden başka bir şeycik düşünmeyen bir yüz takınıyorlardı. Mağazalardan çıkan kadınların çehrelerine kendilerinden beklenen o sevinçli ifadeyi vermeye çalıştıkları görülüyordu; çünkü akşamları önlerine nefis yemekler çıkararak devletin işçilerinin canlarına taze can katmakla görevli ev kadınlarının görevlerinden ötürü sevinmelerini, yüzlerinin gülmelerini buyuran yasalar vardı.

Ama bütün bu insanlar ustalıkla bizdenkaçıyor, biri de çıkıp yanımızdan geçmiyordu. Yolda canlı adına gördüklerimiz kendilerine yirmi adım kadar kala yitiveriyordu gözden; herkes acele bir mağazaya girmeye, ya da köşeyi kıvrılmaya bakıyordu. İçlerinde yabancı bir eve girip, ayak seslerimiz duyulmaz oluncaya kadar korkuyla kapı ardında bekleşeneler de oluyordu herhalde.

Yalnız birinde, bir yol kavşağından geçerken yaşlıca bir adamla karşılaştık. Şöyle göz ucuyla bakınca üzerindeki işaretlerden öğretmen olduğunu çıkardım. Artık bizden kaçabilecek gibi bir durum yoktu ortada;onu n için, ilkin, yönetmeliğe uyup polisi selâmladı (ki bu da katıksız itaat işareti olarak elinin ayasıyla kendi başına üç kez vurmak şeklinde oldu), sonra görevinin gereğini yapıp üç kez yüzüme tükürdü ve üç kez de «Hain Domuz» diye bağırdı. Tükürürken iyi nişan almıştı, ama herhalde o gün fazla sıcaktan boğazı kurumuş olacaktı ki, yalnız ufak tefek bir iki parça bir şey geldi yüzüme. Bunları da yönetmeliğe aykırı olarak, mihanikî bir davranışta bulunup kolumun yeniyle silecek oldum. O anda kıçıma bir tekme attı polis, belimin ortasına bir yumruk indirdi ve sâkin bir sesle «Kademe I» diye ekledi, ki bu bir polisin uygulama yetkisine sahip olduğu cezâların en yumuşağı ve ilki demekti.

Öğretmen acele uzaklaşmıştı. Başka da herkes bir yolunu bulup kaçıyordu bizden. Yalnız bir kadına daha rasladık, uçuk benizli, şişko bir sarışın; gece zevklerinin eşiğinde bir sevgi kışlasının önüne çıkmış, yönetmeliğin buyurduğu havalandırma işini yapıyordu. Geçerken eliyle şöyle bir öpücük yolladı bana, ben de teşekkür yollu gülümsedim, polis bir şeyin farkında olmamış gibi yaptı. Aldıkları buyruk gereği bu kadınların öyle hareketlerine göz yumuyorlar ki, aynı hareketleri başka bir arkadaş yapsa ağır cezâlara çarpılmaktan hiç yolu yok kurtaramaz kendini. Bunun da nedeni, genel çalışma zevkinin artmasına hatırı sayılır ölçüde yardım ettiklerinden yasa dışı kimseler olarak bakılıyor bu kadınlara. Bir hoşgörürlük ki, sonunun nereye varacağı devlet felsefe filozofu Dr. Dr. Dr. Bleigoeth tarafından herkesin okuması gereken (Devlet) felsefesi dergisinde elealınıp, liberalizmin başlangıcına bir işaret olarak damgalanmış bulunuyor. Dün başkente gelirken uğradığım bir çiftliğin yüznumarasında bir öğrencinin, herhalde çiftlik sahibinin oğlunun pek bilge çıkmalarla döşediği birkaç sahife geçti de elime, ordan biliyorum.

Bereket versin, sirenler çalmaya başladığında karakola varmış bulunuyorduk, çünkü sirenler sokakların yüzlerinde hafif mutluluk okunan kişilerle dolup taşacağını haber veriyordu. (Hafif bir mutluluk; iş bitiminde pek sevinmek, işin bir yük olduğu anlamına gelebileceğinden yasak edilmişti bir buyrukla; oysa işe başlarken sevincinden bayram yapmak, sevincinden şarkılar söylemek gerekiyordu.) Yâni ben biraz daha geç kalsak, sokakları dolduracak bu binlerle kişinin yönetmelik gereği tükürüğüne hedef olacaktım. Ama paydosa on dakika daha vardı, paydosa on dakika kala çalıyordu sirenler; çünkü o sıradaki devlet başkanının «Mutluluk ve Sabun» pa-

rolasına uyması ve işi bırakmadan on dakika adamakıllı yıkanıp temizlenmesi gerekiyordu.

Sâde bir beton semt karakolunun kapısında iki nöbetçi bekliyordu. Ben yanlarından geçerken o âdet haline gelmiş «bedensel tedbir»e başvurup kasaturalarıyla şakaklarıma güçlü darbeler indirdiler, tabancalarının namlularıyla küt küt yapıştırdılar, köprücük kemiğime ve böylelikle 1. numaralı devlet yasasının giriş bölümünde söylenilen sözleri yerine getirdiler: «Her polisin yakalanan kimselere (tutuklu demek istemiyor) zoru temsil ettiğini göstermesi gerekir, ancak yakalanan kimseyi yakalayan polis, sorgu sırasında gereken bedensel tedbirleri almak mutluluğuna ereceğinden bu buyruk dışında kalır.» 1. numaralı devlet yasasının kendisi ise şöyle der: «Her polis her kişiyi cezalandırmak YETKİSINE SAHİPTIR, suç işlemiş herkesi cezalandırmak ZORUNDADIR. Hiç bir arkadaş için cezâdan bağışıklık diye bir şey yoktur, cezâdan bağışık olma imkânı vardır.»

Derken, büyük büyük bir sürü penceresi bulunan uzun ve çıplak bir koridordan geçmeye başladık. Koridorun bitiminde bir kapı kendiliğinden açılıverdi, çünkü nöbetçiler gelişimizi bildirmişlerdi içeriye. Herkesin mutlu bulunduğu, kimsenin kötü, yakışıksız bir hareket yapmaya kalkışmadığı, herkesin yönetmelikte bildirilen yarım kilo sabunu harcama yolunda çaba gösterdiği o günlerde yakalanmış bir kişinin (bir tutuklunun) gelişi büyük bir olay teşkil ediyordu.

İçerisinde sadece telefonlu bir yazı masasıyla iki koltuk bulunan nerdeyse boş denecek bir odaya girdik. Yönetmelik gereği benim odanın orta yerine gidip durmam gerekiyordu. Miğferini çıkarıp oturdu polis.

İlkin ortalık sessizdi, olup biten bir şey yoktu. Hep böyle yaparlar, işin berbat tarafı da bu zaten. Yüzümün gitgide ufaldığını hisseder gibiydim, yorgun ve açtım. O üzüntü mutluluğun son zerresi de silinip gitmişti üzerimden; çünkü biliyordum ki, mahvoldum artık.

Aradan birkaç saniye geçti. Üzerinde ön sorgu yargıcının kahverengi üniformasıyla sarı yüzlü, uzun boylu biri, konuşmadan girdi içeri. Bir söz etmeden oturup bana baktı.

«Mesleğiniz?» diye sordu sonra.

«Sâde bir arkadaş.»

«Doğum tarihiniz?»

«1. 1. Bir.» diye cevap verdim.»

« Son işiniz?»

«Hapislik.»

İki polis bakıştılar.

«Hapisâne ve çıkış tarihiniz?»

«Bina 12, Hücre 13, dün.»

«Salıverildiğiniz yer?»

«Başkent.»

«Belgeniz.»

Cebimden hapisten çıkış belgemi alıp uzattım. Verdiğim cevapları yazdığı yeşil karta iğneledi belgeyi.

«O zamanki suçunuz?»

«Mutlu bir yüz.»

İki polis bakıştılar.

«Nasıl?» dedi ilk sorgu yargıcı.

«O zaman,» dedim, «başkanın ölüm günü olması dolayısıyla herkesin yas tutmasının buyrulduğu bir gündü, yüzümdeki mutluluk bir polisin gözüne çarptı.

«Ceza süresi?»

«Beş yıl.»

«Hal ve gidiş?»

«Kötü.»

«Neden?»

«Çalışmanın yetersiz oluşu.»

«Sorgu bitmiştir.»

Bunun üzerine sorgu yargıcı ayağa kalktı, üzerime doğru geldi, bir vuruşta tam ortadaki üç ön dişimi kırdı. Böylelikle sabıkalı damgasını yemiş oluyordum. Beklemediğim sert bir tedbirdi bu. Arkadan ön sorgu yargıcı odadan çıkıp, kahverengi üniformalı şişman bir genç adam, sorgu yargıcı girdi içeri.

Sorgu yargıcı, üst sorgu yargıcı, baş sorgu yargıcı, hazırlık yargıcı, ve son yargıç, hepsi de pat küt indirdiler. Beri yandan da polis yasaların buyurduğu bedensel tedbirleri almakta gecikmedi. Beş yıl önce yüzümdeki mutluluktan ötürü nasıl beş yıl hüküm giydimse, şimdi de yüzümdeki üzüntü dolayısıyla on yıl hüküm giymiş bulunuyorum.

Şu önümdeki mutluluk ve sabun taşan on yılı bir atlatabilsem, artık yüz diye bir şey taşımamanın yoluna bakacağım.

Çeviren :
KÂMURAN ŞİPAL

TOPLUM VE SANAT

DERGİLER

ANADOLU'NUN GELİŞİMİNDE SANATÇININ ÖNEMİ

Konya'da, Bursa'da, Sivas'ta, İzmit'te, Bilecik'te, Kastamonu'da sanatçılar birleşerek dergiler kuruyorlar. Örneğin «SU» dergisi Sivas'ta üç yıldır yayımını sürdüren bir dergi. Bursa'da yayımlanan «Elif» de öyle. Bilecik'te Kök, Kastamonu'da Ilgaz da aksamadan çıkıyorlar. Konya'da yayımlanan «ÇAĞRI» dergisinin biçim yönünden İstnbul'da çıkan sanat dergilerinden hiç bir ayrımı yok.

Bu çabaların, giderek Halkevlerini kuran aydınların çabaları ile birleşeceğini çevrelerine daha güçlü ışıklar tutacağını düşünebiliriz. Tiyatro çalışmaları, sanat geceleri böyle bir işbirliğinden haber veriyor bize. Aydın kişinin dayanışma ahlâkına, birlikte çalışma ahlâkına vardığını gösteren bu dergilerde ilginç yazılar, soruşturmalar çıkıyor zaman zaman. Örneğin SU dergisi Mayıs sayısında, «Anadolu'nun sosyal gelişiminde sanatçının görevi ne olmalıdır?» sorusuna aldığı karşılıkları yayınlamış. Sami N. Özerdim, Behçet Kemal Çağlar, Mehmet Seyda, İsmet Kemal Karadayı, Edip Kemal, Salih Zeki Öztürk gibi yazarların karşılıkları..

Sami N. Özerdim'i dinliyelim:

● **ASLINDA Türk sanatçısı bu görevi çoktandır yerine getiriyor. Y. K. Karaosmanoğlu'nun Yaban'ı Kurtuluş Savaşında kanını akıtmış Türk köylüsünü, o savaşın sıcak anıları yaşarken bütün gerçekliğiyle ortaya koyduğu zaman Türk sanatçısı görevini cesaretle yapmıya bşlamıştı. Mahmut Makal, başka bir deyişle Köy Enstitülerinden yetişen yazarlar, kale duvarında açılan gediği büyüttüler, sanatın coşkun suyu topluma canlılık verdi. Bir yandan şehirli sanatçılar da Anadolu'nun gerçeğine daha yakından vardılar. Sanatçının kaygısı, çabası ne olmalıdır? Sanırım ki sanatçı bunu iyi biliyor ve yapıtlarında yansıtıyor.**

Behçet Kemal Çağlar'ı dinliyelim:

● **ANADOLU'NUN sosyal gelişiminde başta tiyatro olmak üzere sanata büyük vazife düşmektedir. Sanatkârlar, eğer ülkücü iseler, eğer halka yararlı olmak isteğinde iseler, kuracakları veya katılacakları halkçı derneklerin hizmetinde yer almalıdırlar. Sanatçı uyaran, coşturan ve doğru yola yönelten insandır.**

Salih Zeki de şöyle özetlemiş düşüncelerini:

● **a) BİR ÖRGÜTÇÜ olan sanatçı gözlemci ve gerçekçi kavrayışla sosyal gelişimi hazırlar.**

b) Aynı bilinçle özgürlüğün yollarını arar.

c) Evrensel gözlemcilikle gerçeği bağdaştırır.

Bu soruşturmayı düzenliyen SU dergisine ve İstanbul dışında çıkan öteki sanat dergilerine bize yeni Yaşar Kemal'ler, Fakirt Baykurt'lar getirecek çalışmalar dileriz. (Yaşar Kemal'in ilk yazıları, şiirleri Adana Halkevi dergisi Görüşler'de, Fakir Baykurt'un İzmir Halkevi'nin dergisi Fikirler'de yayınlanmıştır.)

ÇELİŞMELER

İzmir'de yayımlanan Evrim dergisinden daha önce de söz açmıştık; 6. sayısı da çıkmış bu derginin. Daha derli-toplu, yazılar, şiirler daha güç beğenir bir seçimden geçmiş.. Sevindik. Metin Eloğlu ile bir konuşma yapmışlar, «Köyün Uygarlığa kavuşması için neleri gerekli buluyorsunuz?» sorusuna karşılık arıyan bir açık oturum düzenleyip yayınlamışlar. Şahin Candır'ın, Mehmet Kıyat'ın, Hüseyin Coşkun-

çay'ın şiirleri, Fethi Savaşçı'nın, Jozef Hazan'ın yazıları ilgiyle okunuyor. Derginin yönetmeni M. Gündüz Badak, (Doktrinsizlik ya da gençlik adına) - neden «öğreti» dememiş Gündüz Badak? - adlı yazısında önemli sorunlara değinerek aydınlık sonuçlara varmış. Diyor ki:

● BUGÜN TÜRKİYE'NİN yönetimini ellerine bıraktığımız partiler belirli bir doctrine'den (ilkeden, inançtan) yoksundurlar. Kuruluşları, örgütlenmeleri, plânları, gelişigüzel yapılmıştır. Hiçbir bilimsel kurallara dayanmamaktadır. Partilerde birliği sağlayan biricik neden, partileri ortaya çıkaran kişilerin gelecek seçimlerde kendi partilerinin —dolayısıyla kendilerinin— yeniden kazanma ereğine dayanmaktadır.

Bu doctrine'sizlik partilerde bir sorumluluk duygusunun yokluğunu gösteriyor. Ulus oyunu verirken karşısında her boyaya boyanan, her kalıba uyan kişilerin, o gelişigüzel verdikleri sözler ya da yaptıkları sonuçsuz saldırılara kanıyor. Ulusun belirli bir yargılama gücüne ulaşmamış olması partilerin bir ilkeye, bir inanca bağlanma gereksinmesi duymalarına engel oluyor..

Türkiye'de bazı sorunların bir saniye bile yitirilmeden çözülmesi gerektiği yadsınamayacak bir gerçektir Bu gerçeği partilerin görmemezlikten gelmeleri ya da kendi çıkarlarını ön plâna alma çabaları, demokratik bir dizgenin, bizim ülkemizde, salt çıkarcıların elinde toplumculara çevrilmiş bir silâh durumuna gelmesini doğurmuştur.

Tutumsal (economic) bir kalkınma mı gerekiyor? Toplumsal (socialist) bir dizge mi uygulanaack? Ulusun eğitilmesi, bir bilince ulaşması ereğiyle Köy Enstitüleri mi kurulmak isteniyor? İşte tam bu sırada bu partiler çıkıyor «demokrasi tehlikede» ya da «Komünizm yayılıyor» yaygarasını koparıyorlar. Ulus toplumsalcılık ile demokratik yönetimin birbirine karşı olmadığını ne bilsin? Ucu bir yerlerine battığından, toplumsalcılığın uygulanmasını istemeyenlerin bu örtülü amaçlarını ulus nasıl anlasın?

Onun tek uyarıcısı gençlik, tek koruyucusu da ordudur.

Biz diyoruz ki: bugünün gençliği, yarınlar için, öbürgünlere suçlu çıkmayacaktır. Gerektiğinde partilerin kötü amaçlarının gerçekleşmesine engel olmak için tepki gösterecektir. Ulusu uyaracaktır. Bu onun görevidir.

Bugün onlara SÜRÜ diyenler, yarın kendileri sürüneceklerdir.

EVRİM dergisinde bu yazıyı okuduğumuz sayfada İlhan Geçer'in (İzmir'den Çizgiler) adlı şiiri var, şöyle bitiyor:

Göztepe sırtlarında Rakım Hoca Bestesi
«Mümkün mü unutmak güzelim neydi o akşam»
Şarkılar dolusu sevgi sokaklar dolusu öpüş
Sabahlarında gülsem mehtabında ağlasam.

YENİ KİTAPLAR :

KARGI — Özdemir İnce'nin şiirleri - Büyük boy 48 sf. 3,00 lira.

BABA — Kâmuran Harputlu'nun şiirleri - Büyük boy 32 sf. 2 lira Genç Sanatçı ve Düşünürler Derneği yayınları - İzmir.

ÇOKLU KENTLER GERÇEĞİ — Mehmet Kıyat'ın şiirleri - 32 sf. 2,5 lira. Evrim Dergisi yayınları - İzmir.

MİTHAT PAŞA - Haz. Arslan Ergüç - 44 sf. 1 lira. Şahap Kitabevi, Konya.

KONYA — Mehmet Önder. Resim ve harita ile Konya'nın tarih özellikleri üstüne bilgi veren bu kitabın fiatı 1 lira. Şahap Kitabevi - Konya.

KAPİTALİST EKONOMİNİN TENKİDİ — Jean Baby. Çeviren Adil Onural. Büyük boy: 232 sf. 7,5 lira. İsteme adresi: Sosyal Yayınlar - Kurt iş hanı - Cağaloğlu - İstanbul.

Abdülhak Şinasi Hisar öldü

● Edebiyatımızda kendine özgü bir yeri olan Abdülhak Şinasi Hisar öldü. Fahim Bey, Çamlıcadaki Eniştemiz, Ali Nizamî Bey, Abdülhak Şinasi'nin büyük bir ustalıkla yarattığı tipler olarak —belki de en son bizim kuşağın— okurunda canlı izlenimler halinde yaşıyacak. Uzak bir zamanın Osmanlılığa özgü çevrelerini, kişilerini, duyuşlarını gene Osmanlı diline özgü anlatım özellikleriyle birleştiren bu yapıtlarla Abdülhak Şinasi, batıya açılan yeni bir edebiyat türünün övünülecek düzeylerine erişmiştir.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın basılmış yapıtları şunlardır:

Aşk imiş her ne var âlemde (mısra ve beyit antolojisi)
Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği (hikâye)
Boğaziçi Mektupları (mensur şiir)
Boğaziçi Yalıları
Çamlıcadaki Eniştemiz (Hikâye)
Fahim Bey ve Biz (Hikâye)
Geçmiş Zaman Köşkleri
Geçmiş Zaman Fıkraları
İstanbul ve Pierre Loti
Yahya Kemal'e Veda
Ahmet Haşim (1963 de yayınlanan son yapıtı.)

Sait Faik Konuşuyor

● Sait Faik Abasıyanık'ın ölüm yıldönümünde kişiliğinden, yapıtlarından söz açan kimi yazarlar değerli hikâyecinin hikâye dışındaki çalışmalarını içine alan bir kitabın yokluğundan yakındılar. Çeşitli engeller yüzünden, tükenen hikâye kitablarının bile yeniden basılmadığı bu günlerde, röportajları düşün yazıları nasıl yayınlacak? Bu konuda birşey ileri sürecek durumda değiliz.

● Sait Faik'in sanat ve dünya görüşünü öğrenmek istiyenlere yeni şeyler kazandıracağına inandığımız bir soruşturmaya verdiği karşılıkları (Yeryüzü dergisi, sayı: 3, 15 Kasım 1951) yayınlıyarak bu isteklere katıldığımızı bildiririz.

1 — Sanatın halkın hayat realitesini aksettirici ve onun sosyal mücadelelerini destekleyici olması gerektiğine göre; memleketimizin sanatçıları bu görevlerini yapıyorlar mı?

— Bugünün sanatkârı halkın içinden bir seçim yaparak hikâyesini, şiirini, makalesini yazdığı içindir ki birinci sualin iki yüzü-cephesi var. Birincisini öyle sanıyorum ki, bugünkü matbuata bağlanmamış sanatkâr yapıyor. Hem de bir çok fedakârlıklar pahasına! Bu sanatkâr, halk denildi mi işçi tabakalarında olanı değil olmıyanı, haksızlık göreni, kadir göreni, işsizi, hakkı yeneni, kahraman, konu, atmosfer olarak ele alıyor. O bir tarafta hak yiyeni, mağruru, umursamazı, başkasının sırtından geçineni hicvettiği içindir ki ancak içinde bir milletin daha iyiye, daha nizamlıya, daha farksıza gitmesi için arzusu bulunan pek az insanı ilgilendiriyor. Böyle bir sanatkârı bugünün ne matbuatı tutuyor, ne devleti, ne egoisti.. Böyle sanatkârdan hemen şüphe ediyorlar. Ya «komünist», ya «avare», «serseri» damgasını yapıştırıyorlar. Halbuki sanatkârın, hiç olmazsa bugünkü sanatkârın vazifesi, kendi yurdunda işsizlikle, dilencilikle, haksızlıkla, istismarcılıkla mücadeläededir. Sanatkâr bugün iyi şeylere gözünü kapaya bilir, yalnız kötülüğünü görür, diyeceksiniz. Evet zamanımızın sanatkârını en çok tahrik eden budur. Devletin, işi iyi giden her ferdin bu sanatkârı dikkatle takip etmesi lâzımdır! Elinden gelirse sanatkârı kötü-menfi(!) görüşünden

kurtaracak vazifelerini hatırlamalarıdır. Sanatkâr belki de yalnız ve yalnız bunlar için aralarına girmiştir.

Size bir misal vereyim: Tanıdığım bir adam var. Küçük bir fabrikası var. Kırk amele çalıştırıyor. Amelenin sekiz saat çalışması lâzımdır. Müessesesinde onları dokuz saat çalıştırmaktadır. Demek kırk saatlik bir haksız kârı var. Adamın bizim adada motorları, köşkü, şusu busu vardır. Çalışmış kazanmıştır. Ama kırk saat ne demektir bir düşünün. Kırk saatı sekize taksim ederseniz beş eder değil mi? İşte size korkunç bir beş rakkam. Bu beş rakkamın köprü başında «yüzlerinin rengi uçmuş beş delikanlısı, belki de herşeyden elini eteğini çekmiş aza kanaat eden on ihtiyarı benim başımda. İstanbulda 40 - 100 - 800 işçi çalıştıran ne kadar müessese vardır, kimbilir; 1000 desek. 5000 insan eder. Şimdi kalkıp buna, bu realiteye bir konu bulsam da yazsam yiyeceğim damga da komünisttir. Halbuki ne siyasetten anlarım, ne komünizmden çakarım. Halbuki bizim memlekette, haya melikesini, hazreti bilmemkimin hayatını, pehlivan Ali amcanın sergüzeştini, iki bin sene evvelki aşk mâcerasını, yahutta meşhur bir hanende bilmemkimle, meşhur bir tiyatro artisti bilmemnenin Ayazpaşadaki Ziya beyin metresi Gülseren hanım tarafından bilmem ne pasajından nasıl bekletildiklerinin, beklerken de, hırsız yerine tutularak, karakola nasıl götürüldüklerinin bayağı hikâyesini yazmaktan başka çare yoktur. Bunu yapmıyor halkın okunmamış insanını, bu insana yapılanları bulup yazmıya çalışıyor, bunda muvaffak oluyorsa vazifesini yapıyor demektir. Benim bildiğim Orhan Kemal gibi, Bekir Sıtkı gibi, İlhan Tarus gibi, Oktay Akbal gibi, Hacı Hasanoğlu, Yaşar Kemal gibi ismini birden - bire hatırlıyamadığım matbuata yazı ve hikâye vermiyen bir çok hikâyeci arkadaşlar çok şükür bu konuları ele almıyorlar. Okuyucuları az da olsa bugünkü matbuat denilen manifatura, bakkaliye ticarethanesi açmış kısmından birşey beklemeden herşeye rağmen yazıyorlar. Ama ne zamana kadar dayanırlar bilmem; sanatkâr kafasının her türlü hürriyetine matbuat kapılarını açmadan bu arkadaşların vazifelerini gereği gibi yapmalarına imkân yoktur. Onbinlerce insanın okumadığı sanatkâr sonunda ikinci bir mesleği varsa ya onun eline esir olur. Yahut parasızlıktan ve gıdasızlıktan ölür. Öldükten sonra bir iki gün yâd edilir. Sonrada senelerce unutulur gider. Kendim için değil ama, bende nçok daha genç arkadaşlar için anlayışlı, sanata delicesine âşık, onu koruyucu bir matbuata ihtiyaç vardır. Herşeye rağmen çok namuslu bir vazife yapmakta olan arkadaşlara böyle bir matbuat dilerim.

2 — Günümüzde ileri dünya sanatçılarının ele aldıklarını konular nelerdir?

Bugünün sanatkârı, ya cemiyetteki haksızlıkları konu olarak alıyor. Ya haksızlık edenleri hicvediyor. Yahut ta bir üçüncüsü, düşünen adamın yalnızlığını, sarılacak birisini bulamamasını, boğuluşunu tasvir ediyor.

3 — Millî Eğitim Bakanlığı Klâsikler yayınlarının, kültür hayatımızın gelişmesinde, sizce önemi olmuş mudur? Bu yayınların bugünkü durumu sizi tatmin ediyor mu?

Klâsiklerden ancak pek iyi tanıdığım, türkçe yazılarını okuyup anladıklarımın tercümelerini alıp okudum. Sabahattin Eyüpoğlununki gibi. Orhan Velininki gibi, Nurullah Ataçınkiler gibi. Kültür hayatımızda önemi hiç olmaz olur mu? Günümüzdeki haline gelince kitapçı camekânlarına baktığım zaman benim almam için dayanılmaz arzu duyduğum şimdilik yok. Bakalım.

4 — Günümüzün fikir ve sanat dergileri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Gerçek bir fikir ve sanat gazetesinin meseleleri ve amacı neler olmalıdır?

Dergiler daha çok isimlerini yapmakta olan arkadaşların malı olmalıdır. Şimdiki dergiler oldukça uyuşuk haldedir. Bu da genç arkadaşların sanata delice tutkun olmamalarından geliyor. Ya her yazıda daha olmazsa yazmayı veririm, ben o kadar sıkıntıya gelemem gibi bir hal. Yahutta kendine müthiş bir itimat. Bir dergi bir fikir, bir dert yüzünden sevişen insanların toplandığı yer olmalıdır. Yoksa çabucak sonunda hiç bir şey olmadığı anlaşılacak olan şöhret kâğıdı değil. Bu dergilerin amacı ve meseleleri ikinci sualinize verdiğim cevaptadır.

Oda Tiyatrosunun Amaçları

İstanbul ve Ankara dışında da büyük bir hızla gelişen Türk tiyatrosu özellikle Bursa, Eskişehir, Balıkesir, İzmit, Samsun gibi illerde çevreyle yakın ilişkiler kurmayı başarmıştır. Şimdi bağımsız Halkevleri olarak çalışan Türk Kültür Derneklerinin öncülük görevi ile sağlanan bu sonuç yakın bir gelecekte bütün Anadoluda daha doyurucu hamlelere ulaşacaktır.

Dergimiz adına şair arkadaşımız Ataol Behramoğlu'nun düzenlediği açık oturumda çalışmalarını, amaçlarını konuşan BURSA ODA TİYATROSU YÖNETİCİLERİ'ne teşekkür ediyoruz.

Katılanlar: Yalçın Kaya (Oda Tiyatrosu Müdürü) — Mehmet Taşkın (Bursa Halkevi Yönetim Kurulu Üyesi) — Metin Kızanlıklı (Tiyatro Kolu Üyesi) — Fuat Söylemez (Tiyatro Kolu Üyesi) — Fahir Tezcan (Bursa Halkevi Başkanı)

A. B. — **Sizi amatör bir tiyatro kurmaya yönelten nedenleri açıklar mısınız?**

Y. K. — Tiyatro sevgisi, oynama özlemi, yetenekli kişilere ortam hazırlama isteği. Çalışmalarımıza katılan arkadaşlardan kimileri konservatuvar sınavlarına da katılacaklar bu yıl.

M. T. — Amatör bir tiyatro topluluğunun çevredeki öbür sanatsal etkinlikleri de bir düzene koyacağını, yerleşik kılacağını umuyorduk. Bu umut gerçekleşti bugün. Tiyatro çalışmalarımızın yanısıra, konuşmalar, sanat günleri düzenliyoruz. Bursaya gelen Devlet Tiyatrosu sanatçılarının bu yönde bir etkileri olmadı bugünedek.

M. K. — Devlet Tiyatrosu sanatçıları buna imkân bulamadılar da ondan. Konuştuklarım böyle dediler. Bugünkü yardımları da iyi niyetlerini gösterir. Topluluğumuz Devlet Tiyatrosu etkisinin artmasını sağladı sanıyorum.

A. B. — **Bir dernek çatısı altında toplanmanızın yararları ne oldu?**

Y. K. — Önceleri bir dernek kurmayı düşündük. O zaman tiyatro dışı birtakım sorunlarla uğraşmak gerekecekti. 1950'de kurduğumuz bir dernek çok yaşamadı. Sonunda Türk Kültür Derneği (şimdiki Halkevi) Tiyatro Kolu olmayı yeğledik. Bir dernek çatısı altında toplanmanın en önemli nedeni salon bulma güçlüğü idi. Türk Kültür Derneğinin elverişli bir salonu vardı.

A. B. — **İlk karşılaştığınız güçlükler neler oldu?**

Y. K. — Seyirci bulma güçlüğü. Tiyatro mevsiminde değildik. Yedi kişi için oynadığımız gece oldu. Halka varlığımızı duyurmak önemli bir sorundu. Bu konuda Devlet Tiyatrosunun yardımı oldu. Onların duyuru vitrinlerinden yararlandık. Bu arada ilk günlerin çalışma düzensizliği, bir sorun olmaktan çıktı. Tiyatro öğretmeni yokluğunu da belirteyim. Ama bu ilk güçlüklere karşın, bugün, en az yetmiş gecelik (bir oyun için) seyircimiz var.

F. S. — Güçlüklerin yanısıra avantajlarımız vardı. Devlet Tiyatrosunun 1957-den bu yana bir tiyatro seyircisi hazırlaması çok önemli.

Y. K. — İkinci avantajımız, seyircinin amatörlere hoşgörüsüdür.

A. B. — **Neden olsun yâni bu hoşgörü? Seyirci sizin oyunlarınızı da parayla görmüyor mu?**

Y. K. — Bu paranın oyuncuların cebine değil, derneğe gittiğini biliyor ama.

A. B. — **Oyun seçiminizde önde gelen kaygılar nelerdi? Neler olacak?**

F. S. — Önce teknik imkânlar. Sahne, dekor, kostüm sorunları.

Y. K. — Bir de ve bence en önemlisi, kız oyuncu bulma güçlüğü. Bu güçlük şimdi de söz konusu.

A. B. — **Ama buna karşın, bulabiliyorsunuz. Yine de bulursunuz sanırım.**

F. T. — Kız arkadaş bulma güçlüğü diye bir sorun olmamalı artık. Olmamalı ama, var.

A. B. — **Bu sorunun ortadan kalkması neye bağlı sizce?**

Y. K. — Cesur kişilere. Kendi kızımı pertavsızla büyütemem ki.

A. B. — **Başka?**

Y. K. — Ha, bir de Bölge Tiyatroları tasarısı var. Bildiğiniz gibi, Bölge Tiyatrolarının bağımsız bir niteliği olacak. Bursada bir Bölge Tiyatrosu olursa, Devlet Tiyatrosu bugünkü göçebe durumundan kurtulacak. Bir yerleşiklik kazanacak. O zaman Bölge Tiyatrosu bize okulluk edecek. Bölge Tiyatrolarının yararlarından biri de, ilçelere ve köylere tiyatroyu götürmek olacak.

A. B. — **Devlet Tiyatrosu şimdi size yardım ediyor mu?**

Y. K. — Evet. Devlet Tiyatrosu sanatçıları salonumuzda tiyatro dersleri veriyorlar. «Yağmurcu»yu sahneye Nihat Akçan uyguladı.

A. B. — **Oyun seçiminde başka kaygılarınız var mı?**

Y. K. — Elbet!.. Seyirciyle ilgiyi koparmamak düşüncesi. Her sınıf seyirciye bir şeyler söyleyebilecek oyunlar seçmeye özellikle dikkat ediyoruz. Örneğin, Fareler ve İnsanlar, Margaret, Teklif, Pusuda, Yağmurcu.

A. B. — **İlerde daha cesur oyunlar konacak mı sahneye?**

M. K. — Amatör tiyatroların ödevi budur zaten. Ancak şimdilik idealdir bu bizim için. Teknik yetersizlikler, seyirciyle ilgiyi sürdürme kaygısı.

F. S. — Bursa Oda Tiyatrosu kalıplaşmamıştır.

A. B. — **Seyirciyle ilişkiyi koparmamak nasıl başarılır sizce? Onun ilk düzeydeki duygularını doyurmakla mı, yoksa onu sarsmakla mı?**

Y. K. — Şimdi seyirciyi sarsacak nitelikte bir oyun var sahnede. Yağmurcudaki baba, kızını, ilk kez gördüğü bir erkekle başbaşa bırakabiliyor. Sevişmelerine karşı koymuyor. Bu, bizim seyirci için önemlidir. Onu sarsabilecek nitelikte bir davranıştır. Buna karşın, salon dolup dolup taşmaktadır.

A. B. — **Batıdaki öncü oyun yazarları konusunda ne düşünüyorsunuz? Örneğin, İonesco, Becket, Adamov, hatta Kafka, Camus, Sartre...**

F. S. — Onları sahneye uygulamak bizim için şimdilik idealdir. Teknik yetersizlikler ve seyirci kaygısı.

Y. K. — Bir de soyut oyunları anlatım güçlüğü.

A. B. — **Neden ideal olsun sizin için o yazarları oynamak? Sözgelişi, Camus'nün, ya da İonesco'nun kişisiyle ilgimiz ne bizim?**

M. T. — Çağın sorunları var. Okuryazarlarımız, bu sorunlarla ilgilenmiyorlar çoğun. Onlara öncülük görevini hatırlatmak bakımından önemlidir bu oyunları oynamak.

A. B. — **Anlıyamadım pek. Bana kalırsa, adı geçen yazarlar Batı kültürü ve uygarlığının vardığı yerin sorunlarını işliyorlar. Çağı kaplıyamaz bu sorunlar bence. Batının, kabataslak; «yalnız, tedirgin, yabancılaşmış» sıfatlarıyla niteliyebileceğimiz insanından bize ne?**

M. T. — İtiraz ediyorum. Öncü oyunların nitelediği insan, soyut insandır. Soyut insan, Afrikada da var, Türkiyede de...

F. S. — Bireyin sorunları...

A. B. — **Toplumsal çatışmalardan soyutlanmış birey ve onun sorunları olduğunu sanmıyorum ben. Adı geçen öncü yazarlar, Batı insanını yazıyorlar diyorum. Türkiyedeki yalnız ve mutsuz insan, bizim toplumun sorunlarının yalınz ve mutsuz kıldığı insandır bence. Bu açıdan baktığımızda, bir Pusuda, ya da Ocak, sözgelişi, bir Kel Şarkıcıdan daha önemli. Öyle değil mi?**

Y. K. — Ne bakımdan?

A. B. — **Tiyatronun eğitici niteliği bakımından... Bir de tiyatronun iç sorunları var, biliyorum. Sizce hangisi daha önemli? Yurt sorunlarına ışık tutacak nitelikte oyunlar mı, avangard oyunlar mı? Biliyoruz, Batıda bile öncü tiyatronun sınırlı bir seyircisi var. Başaran'ın «Sınır Yazını» adlı yazısını hatırlıyorum. Başaran, Amerikanın yöresel bir yazın döneminden geçtiğini söylüyordu. O dönem, Amerikayı tanıma dönemidir. Başaran, Türkiyeyi tanıma döneminde olduğumuzu ileri sürüyordu.**

Y. K. — Sahneye uygulıyacağımız bir avangard oyun, salt avangard olduğu için uygulanmıyacak ki... Bizim birey - toplum psikolojisini yansıtıyorsa uygulanacaktır.

F. T. — Adaptasyon her zaman mümkün.

M. T. — Batılı seyirciyle Türk seyircisinin bu oyunlardan aldığı farklı olacak-

tır elbet. Ancak, ben, arasıra avangard oyun denemeleri yapılmasından yanayım. Bursalı seyirci, bundan yararlanacaktır.

A. B. — **Nasıl anlıyacağız bunu?**

M. T. — Seyircinin ilgisinden...

A. B. — **Aldatıcı olmaz mı bu ilgi? Örneğin, Mezarsız Ölüleri oynadığınızı düşünelim. Sartre'ın sorunları kaç kişiyi ilgilendirir. Ama oyun, dramatik unsurlar taşıdığı için seyircinin ilgisini toplayacaktır.**

Y. K. — Evet, seyircinin ilgisini özellikle dramatik unsurlar sağlıyacaktır. Ama bilinçaltı yoluyla da olsa, Sartre'ın Mezarsız Ölüler'le ortaya koyduğu sorunlar seyircide etkilerini duyuracaktır. Ancak, şu çok önemli, Halkevi Oda Tiyatrosunun görevi önce halkı eğitmektir. Sonra halkı eğitirken de merdiven sistemiyle hareket edeceğiz. Basamak basamak. Bizim çalışma yerimiz, köy olmalı aslında...

A. B. — **Bunu yapacak mısınız?**

Y. K. — Elbette.

A. B. — **Köyde Sartre'ı oynar mısınız?**

Y. K. — Hayır.

F. T. — Halkevlerinin amacı, her sınıf halkı aynı çatı altında eğitmektir. Biraz önceki konuşmalardan sonra şunu da söylemem gerekli. Tiyatronun ayırıcı özelliği eğlence içinde eğitmektir. Bunu unutmamalı.

A. B. — **Nasıl toplayabilirsiniz her sınıf halkı aynı çatı altında? Toplumsal çatışmalar, çıkar çatışmaları varken... İttihat ve Terakkiciler neden başarılı olamadılar?**

F. T. — Olamazlardı. Çünkü halk sloganlarla birleştirilemez. Zamanla, yavaş yavaş birleştirilebilir.

Y. K. — Tiyatronun eğlence içinde eğitim tanımına takıldım ben. Bunun ölçüsünü bulmak şart. Bir operete, ya da Göçte olduğu gibi, sudan bir komediye birtakım sorunlar sıkıştırıvermekle tiyatro ve eğitim olmaz sanıyorum. Eğlence ve eğitim unsurları en olumlu, en ideal ölçüler içinde birleşmelidir. Bir de şu var: Ataol, tiyatro bütün sorunları çözümleyebilirmiş gibi konuşuyor. Tiyatro, sanat neyi yapabilirse, o kadarını yapabilir ancak. Biz, politikacılara, öğretmenlere bir şey bırakmıyacak mıyız?

A. B. — **Burada, klâsik tiyatro, epik tiyatro gibi sorunlar çıkıyor ortaya. Sanırım, hepimiz söyleyebileceğimiz kadarını söyledik. Oturumu bitirelim isterseniz. Bölge Tiyatroları kurulması gerektiği, köy çalışmaları yapılacağı, kız oyuncu bulma güçlüğünün varlığını sürdürüşü, Bursa Halkevi Oda Tiyatrosunun önde gelen kaygısının halkı tiyatro yoluyla eğitmek, yurt sorunlarına itmek olduğu gibi sonuçlara vardık.**

●

(Basın 7869)

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire
Çev. : Tahsin Yücel **3 lira**

BELÂ ÇİÇEĞİ - Attila İlhan **3 lira**

KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev.: Coşkun Zengin **2 lira**

SUSUZ YAZ - Necati Cumalı **4 lira**

SISYPHE EFSANESİ. Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel **4 lira**

YÜZ ÜNLÜ SENFONİ. Paul Grabbe - Çev. : Selma Kurdakul 5 lira

ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ — Haz. : Kâmuran Şipal **4 lira**

HAYDARİ KAMPI - Themos Kornaros - Çev. : Nevzat Hatko **5 lira**

Asım Bezirci - Hüseyin Cöntürk
GÜNLERİN GETİRDİĞİ, GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ - 4 lira

KALPAKLILAR — Samim Kocagöz 7,5 lira

ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev.: Bilge Karasu 2 lira

VOLTAIRE — Çev.: Suat Erginer 2 lira

GERGEDAN — E. Ionesco - Çev: Fikret Adil 3 lira

DİNAMİT — B. Traven - Çev : Adalet Cimcoz 3 lira

MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz
II. Baskı. İki cilt bir arada 6 lira

BU AY ÇIKANLAR :

TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel
3 lira

1 — Yayınlarımızdan satış fiatları ile 30 liralık kitap sipariş eden okurlarımız dergimize bir yıllık, 15 liralık kitap sipariş eden okurlarımız altı aylık abone kaydedilir.

Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlarımızın 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.

3 — Yüzde yüz zam gören posta ücretleri karşısında yapmak zorunda kaldığımız bu değişiklikleri okurlarımızın anlayışla karşılıyacağını umuyoruz. Bizden tek kitap istiyen okurlarımızın pul göndermelerini rica ederiz.

(Devamı iç sayfada)

100 KURUŞ